

Primljeno / Received
15-10-2021 / 2021-10-15Prihvaćeno / Accepted
15-11-2021 / 2021-11-15Ivan Ivić
Ružica Vuk

Hrvatska metodika geografije i edukacijska geografija u posljednjih pet desetljeća

Teaching methodology of geography and educational geography in Croatia over the last fifty years

Metodika geografije razmjerno je mlada znanstvena disciplina unutar znanstvenoga polja geografije koja tek u posljednjih nekoliko desetljeća doživljava svoju punu znanstvenu afirmaciju. U prvim desetljećima znanstvena produkcija bila je usmjerena na radove koji primarno problematiziraju nastavu geografije, ali daljnji razvoj discipline upućuje na tendencije izdvajanja edukacijske geografije kao zasebna znanstvenoga sklopa i grane unutar navedenoga polja. S obzirom na navedeno stvara se potreba rekapitulacije znanstvene produkcije i najvažnijih spoznaja ove geografske znanstvene discipline u posljednjih pedeset godina. Pregled znanstvenih i znanstveno-stručnih radova metodike geografije i edukacijske geografije upućuje na svojevrstu tematsku i metodološku promjenu paradigme koja počinje zahvaćati teme i objekte istraživanja znatno šire od učionice i nastave geografije. Primjetna promjena prevladavajućega znanstvenog interesa s pitanja kurikuluma i organizacije nastave prema istraživanjima ljudskih potencijala, organizacije obrazovne funkcije u prostoru te postignuća učenika upućuje na kontinuiran i stabilan razvoj.

The teaching methodology of geography is a relatively young scientific discipline within the scientific field of geography, that has only been experiencing its full scientific affirmation in the last few decades. In the early years, scholarly production focused on works that primarily dealt with geography education, but further development of the discipline showed a tendency to single out educational geography as a distinct scholarly entity and branch within the field. Given the aforementioned, there is a need to recapitulate scientific production and the most important findings of this geographical scientific discipline from the last fifty years. A review of scientific and scientific-expert papers on the teaching methodology of geography and educational geography indicates a thematic and methodological paradigm shift toward covering topics and objects of research significantly wider than those covered in the classroom and during geography lessons. The noticeable changes in the prevailing scientific interest in the curriculum and organization of teaching according to human resources research, the organization of education in certain areas and student achievement indicate a continuous and stable development.

Cljučne riječi: nastava geografije, metodika geografije, edukacijska geografija, kurikulum, Hrvatska

Key words: geography teaching, teaching methodology of geography, educational geography, curriculum, Croatia

Uvod

Geografska znanstvena zajednica u Hrvatskoj, točnije neki od njezinih pripadnika, već su tijekom posljednjih dvaju desetljeća 20. st. otvoreno problematizirali temu položaja metodike geografije¹ i edukacijske geografije, kako na razini njezina položaja u složenom kompleksu geografske znanosti tako i na simboličkoj razini njezina unutar-cehovskoga priznanja kao samostalne znanstvene discipline. Navedenom uvelike svjedoče i navodi nekih od istaknutijih hrvatskih geografa toga vremena, koji upozoravaju na nezavidan položaj metodike geografije u sklopu geografskih visokoškolskih institucija, ali i implikacije koje iz takvih odnosa mogu proizići. Primjerice, Pejnović (1987, 137) navodi: „S tim u vezi treba reći da na većini naših nastavnčkih fakulteta vlada maćehinski odnos prema Metodici i da se ova disciplina minorizira *na osnovi izmišljenih razlika između tzv. znanstvene i nastavne geografije*. Takav odnos ne samo da je neprihvatljiv i za struku štetan, nego je i u dubokoj suprotnosti s prevladavajućim zapošljavanjem diplomiranih geografa na školama i potrebama za formiranje kvalitetnijeg nastavnog kadra. Razumljivo je stoga, da je zbog takvog odnosa, Metodika nastave postala jedna od slabijih karika u geografskom obrazovanju, što se, uostalom, odražava i u položaju struke nakon reforme obrazovanja. Sada je već sasvim očito da je na ovom području potrebno što prije učiniti radikalni preokret”. Brazda (1987, 126), govoreći o novoj generaciji udžbenika u Jugoslaviji, također piše: „U interesu je ugleda i položaja geografske nastave da se pronađu djelotvorni putevi suradnje između istaknutih geografa-znanstvenika, metodičara i nastavnika-praktičara, jer je to najbolji način da se uočeni i prisutni problemi najbolje riješe”. Takav položaj metodike geografije i edukacijske geografije zacijelo je bio uvjetovan neizbježnim preklapanjima metodike geografije s pedagogijom i didaktikom, ali i znanstveno-izvedbenoj dvojno-

¹ U radovima objavljenim do 2015. godine korišten je termin *metodika geografije* i *metodika nastave geografije* iako zaključci iz radova objavljenih u drugom desetljeću ovoga stoljeća upućuju na to da je predmet proučavanja znatno širi od metodičkih tema. Stoga je u ovome radu prilikom analize objavljenih radova korištena sintagma: *metodika geografije* i *edukacijska geografija*, a hijerarhijski odnos tih dvaju termina vidljiv je u tablici 1.

Introduction

During the last two decades of the 20th century, the geographical scientific community in Croatia, more precisely some of its members, raised the topic of teaching methodology of geography¹ and educational geography, both at the level of its position in the layered complex of geographical science and the symbolic level of its internal recognition as an independent scientific discipline. This is largely evidenced by the statements of some of the most prominent Croatian geographers of the time, who pointed out the unenviable position of geographic teaching methodology within geographical higher education institutions, and also the implications of what could arise from such relations. For example, Pejnović (1987, 137) stated: “In this regard, it should be said that most of our teaching universities have a step-motherly attitude towards teaching methodology, and that this discipline is being marginalized, based on imaginary differences between the so-called scientific and teaching geography. Such a relationship is not only unacceptable and harmful for the profession, it is also in deep contradiction with the prevailing employment of graduate geographers in schools and the need to improve the quality of teaching staff. It is understandable, therefore, that teaching methodology has become one of the weaker links in geographical education due to such an attitude; this is reflected in the state of the profession after the education reform. It is now quite obvious that a radical change is needed in this area as soon as possible.” Brazda (1987, 126), discussing the new generation of textbooks in Yugoslavia, also stated: “It is in the interest of the reputation and state of geographical teaching to find effective ways of cooperation between prominent scientific geographers, methodologists, and teacher-practitioners, because it is the best way to best solve the observed and present issues.” Such a position of teaching methodology of geography and educational geography was certainly conditioned by the inevitable overlap with pedagogy and didactics, but also by the scientific/practi-

¹ In papers published to 2015, the term teaching methodology of geography was used, although the conclusions drawn from the papers published in the 2010s suggest that the subject of study is much broader than methodological teaching issues. Therefore, in this paper, when analyzing published papers, the phrase “teaching methodology of geography and educational geography” is used, and the hierarchical relationship between these two terms is visible in Table 1.

sti pa ne čudi da se metodika geografije najčešće definirala kao pedagoška disciplina koja se bavi geografskim odgojem i obrazovanjem u njegovoj cijelosti (Matas, 1998). Predmet proučavanja metodike geografije i edukacijske geografije u tom je razdoblju, kako navodi Vuk (2012), bio definiran u najvećem opsegu, gotovo isključivo, nastavnim potrebama.

I u desetljećima koja su uslijedila raspravlja se o položaju i definiciji metodike geografije i edukacijske geografije te o njezinu znanstvenom kreditu. Pritom treba spomenuti i činjenicu da se u većini rasprava o razvoju matičnoga polja metodika i edukacijska geografija i ne spominju (Crkvenčić, 2007). Tek u novom tisućljeću dolazi do pune afirmacije metodike geografije kao samostalne znanstvene discipline koja se prema Pravilniku o područjima, poljima i granama znanosti Republike Hrvatske (NN, 2009) nalazi u interdisciplinarnom području znanosti, u znanstvenom polju geografija i grani primijenjena geografija, a prema fazama razvoja znanosti Cohena i dr. nalazi se na prijelazu iz druge u treću razvojnu fazu (Curić i Vuk, 2013). Ubrzo nakon afirmacije metodike geografije kao zasebne discipline u znanstvenom polju geografija i identifikacije faze razvoja discipline pojavljuju se nove tendencije koje idu u smjeru izdvajanja edukacijske geografije kao širega pojma u samostalnu znanstvenu granu s pripadajućim disciplinama i subdisciplinama (Curić i Vuk, 2013; Vuk i dr., 2015).

U svjetlu tih ideja i turbulentna puta afirmacije metodike geografije i edukacijske geografije (ali i metodika drugih predmeta) kao zasebne znanstvene discipline nameće se potreba rekapitulacije znanstvene produkcije, najvažnijih znanstvenih spoznaja i propitivanja faze razvoja ove mlade geografske discipline u Hrvatskoj. Važna je, naime, potreba pregleda najvažnijih istraživanja u okviru ove znanstvene discipline, prije svega zbog njezina daljnjega etabliranja, ali i sažeta uvida u ono što služi kao osnova i pylon njezina budućega razvoja: određeno istraživačko polje, predmet istraživanja i metodologiju.

Osnovni je cilj ovoga rada izrađen kronološki i tematski pregled znanstvenih radova metodike geografije i edukacijske geografije u Hrvatskoj u

cal duality, so it is not surprising that the teaching methodology of geography is most often defined as a pedagogical discipline that deals with geographical education in its entirety (Matas, 1998). The subject of studying the teaching methodology of geography and educational geography in this period, as stated by Vuk (2012), was defined to the greatest extent (almost exclusively) by teaching needs.

In the decades that followed, the position and definition of the teaching methodology of geography and educational geography and its scientific credibility were discussed. It should also be mentioned that in most discussions regarding the development of the parent field, teaching methodology and educational geography were not even mentioned (Crkvenčić, 2007). It was only in the 2000s that the teaching methodology of geography was affirmed as an independent scientific discipline; which, according to the Ordinance on Scientific and Artistic Areas, Fields and Branches (NN, 2009), is in the interdisciplinary field of science, field of geography, and the branch of applied geography. According to the stages of development of science by Cohen et al., it is in transition from the second to the third development phase (Curić and Vuk, 2013). Soon after the affirmation of the teaching methodology of geography as a separate discipline in the field of geography and the identification of the level of development of the discipline, new tendencies trending toward separating educational geography as a broader concept into an independent scientific branch appeared (Curić and Vuk, 2013; Vuk et al. 2015).

In light of these ideas and the turbulent path of affirmation of the teaching methodology of geography and educational geography (and also the teaching methodology of other subjects) as a separate scientific discipline, there is a need to recapitulate scientific production, i.e. the most important scientific knowledge, and question the stage of development of this young geographical discipline in Croatia. Namely, the need to review the most important research within this scientific discipline is significant, primarily for its further establishment, but also because of the concise insight into what serves as the basis of its future development: the specific research field, research subject, and methodology.

The main goal of this paper is a chronological and thematic review of scientific papers of the teaching methodology of geography and educational geogra-

posljednjih pet desetljeća. Osim navedenih kategorija, vremena i dominantne teme rada, analizirat će se i najvažnije znanstvene spoznaje, primijenjene metode te usmjerenost radova prema svim elementima kurikuluma čija važnost proizlazi iz određenosti tih elemenata kao osnovnoga predmeta proučavanja discipline metodike geografije i grane edukacijske geografije (Curić i Vuk, 2013; Vuk i dr., 2015).

Metodologija

Analiza obuhvaća 60 znanstvenih ili znanstveno-stručnih radova koji su prema objektu istraživanja i primijenjenoj metodologiji vezani uz metodiku geografije i edukacijsku geografiju. U obzir su uzeti radovi autora koji su djelovali ili djeluju na području Republike Hrvatske, tj. onih koji su svojim radom vezani za institucije u Republici Hrvatskoj i možemo ih ubrojiti u korpus radova koje uvjetno nazivamo djelima hrvatske metodike geografije i edukacijske geografije, a koji su u cijelosti bili dostupni na Portalu hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa – Hrčak, u Središnjoj geografskoj knjižnici Geografskoga odsjeka PMF-a u Zagrebu te u relevantnim međunarodnim bazama. Analizirani su radovi objavljeni u posljednjih pet desetljeća, točnije u rasponu od 1974. do 2021. godine. Radovi su analizirani kvantitativno i kvalitativno, prema više kriterija razvrstanih u skupine. Za potrebe kvantitativne analize osmišljena je matrica s 23 elementa raspoređena u četiri karakteristične skupine. Prva skupina, koja se sastoji od osam elemenata, odnosi se na analizu radova obuhvaćenih istraživanjem prema vrsti znanstvenoga ili znanstveno-stručnoga rada. Druga se skupina sastoji od triju elemenata, a odnosi se na znanstvene discipline unutar predložene grane edukacijske geografije. Iako ovakva podjela znanstvenoga polja geografije, preuzeta iz Vuk i dr. (2015), nije u skladu s važećim Pravilnikom o područjima, poljima i granama znanosti u Republici Hrvatskoj, postala je sastavnim dijelom matrice da bi se analizirala znanstvena produkcija prema tako predloženoj podjeli. Treću skupinu čini sedam elemenata kurikuluma koji čine naj-

phy in Croatia over the last five decades. In addition to the aforementioned categories, date, and the dominant topic of papers, the most important scientific knowledge, applied methods, and the orientation of papers regarding all elements of the curriculum (which derive their importance from the specificity of elements that themselves form the basic subject of study for the discipline of the teaching methodology of geography and educational geography) will be analyzed. (Curić and Vuk, 2013; Vuk et al., 2015).

Methodology

The analysis includes 60 scientific or scientific-expert papers which, according to the object of research and applied methodology, are related to the discipline of the teaching methodology of geography and educational geography. The works of authors who have worked, or who are currently working, in the territory of the Republic of Croatia, i.e. those whose work is related to institutions within the Republic of Croatia, have been taken into account and can be included in the corpus of works on the Portal of Croatian scientific and expert journals (Hrčak) in the Central Geographical Library of the Geographical Department of the Faculty of Science in Zagreb and in other relevant international databases. Papers published in the last five decades, more precisely from 1974 to 2021, were analyzed. The papers were analyzed quantitatively and qualitatively, according to several criteria, and classified into groups. For the purposes of quantitative analysis, a matrix with 23 elements was designed and divided into four characteristic groups. The first group, which consists of eight elements, refers to the analysis of papers included in the research according to the type of scientific or scientific-expert work. The second group consists of three elements and relates to scientific disciplines within the proposed branch of educational geography. Although this division of the scientific field of geography, taken from Vuk et al. (2015), is not in accordance with the current Ordinance on Scientific and Artistic Areas, Fields, and Branches in the Republic of Croatia, it has become an integral part of the matrix to analyze scientific production according to the proposed division. The third group consists of seven elements of the cur-

važnije područje istraživanja metodike geografije, dok se posljednja skupina sastoji od pet elemenata koji se odnose na glavnu temu rada, a koji su formirani prema definiciji edukacijske geografije (Vuk i dr., 2015). Kvantitativni podatci dobiveni primjenom matrice obrađeni su i analizirani s pomoću računalnoga programa Microsoft EXCEL. Kvalitativna analiza sadržaja provedena je s pomoću programa za računalnu obradu kvalitativnih podataka MAXQDA.

Struktura objavljenih radova prema disciplinama edukacijske geografije, elementima kurikuluma i elementima definicije edukacijske geografije

Prema predloženoj podjeli znanstvenoga polja geografije iznesenoj u monografiji *Geografija na državnoj maturi 2010.-2012. – analize i preporuke* (Vuk i dr., 2015) edukacijska geografija ima status samostalne znanstvene grane unutar znanstvenoga polja geografije s trima pripadajućim disciplinama (tab. 1). Prema tom kriteriju više od 80 % analiziranih radova tematski se i po objektu istraživanja može svrstati u disciplinu metodike nastave geografije jer su im objekti istraživanja uglavnom jasno usmjereni prema nastavnom procesu i jasno kolidiraju s jednim od elemenata kurikuluma. Znatno manji broj objavljenih radova možemo vezati uz predložene discipline metodologije geografskih edukacijskih istraživanja (3 od 60 objavljenih radova) te metodiku neformalnoga i informalnog geografskog učenja (4 od 60 objavljenih radova). Dobiveni rezultati upućuju na daljnju potrebu razvoja predloženoga koncepta grane edukacijske geografije, između ostaloga povećanjem znanstvene produkcije u onim predloženim disciplinama u kojima je ona na razini nekoliko objavljenih radova. Ponajprije se to odnosi na disciplinu neformalnoga i informalnog geografskog učenja kao važne karike u lancu razvoja geografskih znanja i vještina, ali i načina razmišljanja te vrijednosnoga sustava pojedinca. Daljnji razvoj u tom smjeru svakako će dodatno afirmirati edukacijsku geografiju, ali i osnažiti kredibilitet navedenih prijedloga.

riculum that make up the most important areas of research in the teaching methodology of geography, while the last group consists of five elements related to the main topic of the paper, which are formed according to the definition of educational geography (Vuk et al., 2015). Quantitative data obtained using the matrix were processed and analyzed using Microsoft EXCEL. Qualitative content analysis was performed using the MAXQDA qualitative data processing program.

The structure of published papers according to disciplines of educational geography, elements of the curriculum, and elements of the definition of educational geography

According to the proposed division of the scientific field of geography presented in the monograph *Geografija na državnoj maturi 2010.-2012. – analize i preporuke* (Vuk et al., 2015), educational geography would have the status of an independent branch of science within the scientific field of geography with three associated disciplines (Tab. 1). According to this criterion, more than 80% of the analyzed papers can be classified thematically and by object of research into the discipline of teaching methodology of geography, as their research objects are mostly, clearly oriented towards the teaching process and touch directly upon a curriculum element. A significantly smaller number of published papers are related to the proposed disciplines of geographic educational research methodology (3 out of 60 published papers) and the methodology of informal geographical learning (4 out of 60 published papers). The obtained results indicate a further need to develop the proposed concept of the branch of educational geography, among other things, by increasing scientific production in the proposed disciplines to the level of certain published papers. This primarily refers to the discipline of informal geographical learning as an important link in the chain of development of geographical knowledge and skills, and also to enrich the knowledge and value systems of individuals. Further development in this direction will certainly help affirm discipline of educational geography, and also strengthen the credibility of these proposals.

Tab. 1. Predložena podjela grane Edukacijska geografija na discipline i subdiscipline
Tab. 1 Proposed division of the branch of Educational geography into disciplines and sub-disciplines

Grana geografije / Branch of geography	Discipline / Disciplines	Subdiscipline / Sub-disciplines
Edukacijska geografija / Educational geography	Metodologija geografskih edukacijskih istraživanja / Methodology of geographical educational research	
	Metodika (nastave) geografije / Teaching methodology of geography	Metodika primarnog obrazovanja / Teaching methodology for primary education
		Metodika sekundarnog obrazovanja / Teaching methodology for secondary education
		Metodika tercijarnog obrazovanja / Teaching methodology for tertiary education
	Metodika neformalnoga i informalnog učenja geografije / Teaching methodology for informal learning of geography	Metodika individualnog cjeloživotnog učenja i profesionalnog razvoja / Teaching methodology for individual lifelong learning and professional development
Metodika skupnog cjeloživotnog učenja i profesionalnog razvoja / Teaching methodology for lifelong learning and professional development		

Izvor: Vuk i dr. (2015)
Source: Vuk et al. (2015)

Prema Curiću i Vuk (2013) glavni predmet proučavanja metodike geografije² kao samostalne i mlade znanstvene discipline jesu svi elementi kurikuluma. U tom se smislu metodika geografije ponajprije bavi analizom stanja i općih ciljeva u sustavu odgoja i obrazovanja, općim i specifičnim ciljevima geografskoga odgoja i obrazovanja iz kojih, na nižoj razini, proizlaze ishodi učenja i poučavanja. Uz navedeno u elemente kurikuluma ubrajamo i strategije, metode, oblike i sredstva poučavanja, selekciju i transfer spoznaja iz matične i srodnih znanosti, postignuća učenika te kurikulum u cjelini. Budući da ovi elementi u najvećoj mjeri definiraju predmet proučavanja, važno je analizirati i strukturu radova discipline metodike geografije i prema ovom kriteriju.

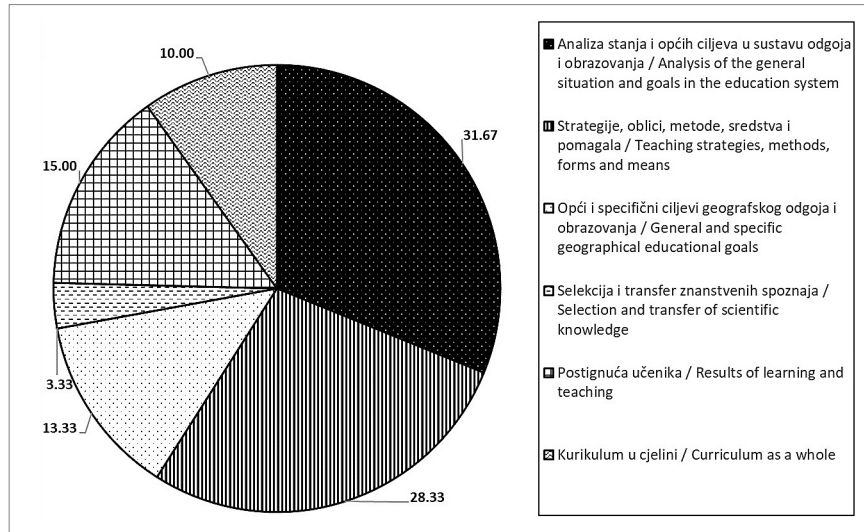
Među 60 analiziranih radova najveći se broj primarno bavi analizom općega stanja i ciljeva u sustavu odgoja i obrazovanja (sl. 1). Treba napomenuti da ovu skupinu radova čini tematski vrlo raznolik konglomerat radova, u rasponu od kritika metodologije izrade nacionalnoga obrazovnog standarda (Curić, 2005) preko radova o održivijem

According to Curić and Vuk (2013), the main subjects of studying the teaching methodology of geography² as an independent scientific discipline are the elements of the curriculum. In this sense, the teaching methodology of geography primarily deals with the analysis of the general goals of the system of education, and general and specific goals of geographical education from which learning and teaching outcomes arise. In addition to the aforementioned, the elements of the curriculum include strategies, methods, forms and means of teaching, selection and transfer of knowledge from basic and related sciences, student achievement, and the curriculum as a whole. Because these elements largely define the subject of study, it is important to analyze the structure of papers in the discipline of the teaching methodology of geography according to these criteria.

Among the 60 analyzed papers, the largest number primarily deals with the analysis of the general situation and goals within the education system (Fig. 1) It should be noted that this group of papers consists of a very thematically-diverse conglomeration of papers, ranging from critiques of the methodology for draft-

² U radu se koristi sintagma metodika geografije kao širi pojam od metodike nastave geografije jer u vrijeme objave rada nije etabliran pojam edukacijska geografija.

² The paper uses the term teaching methodology of geography as a broader term, as the term educational geography had not yet been established at the time of writing.

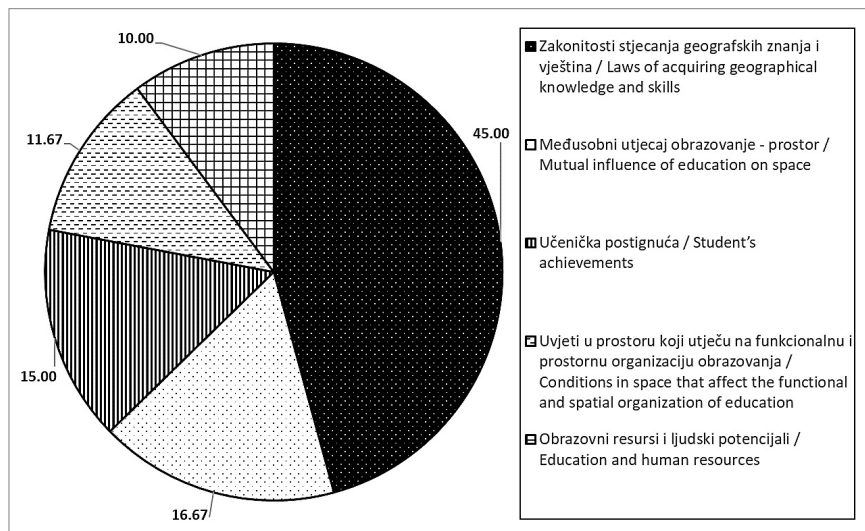
Sl. 1. Objavljeni metodički znanstveni i znanstveno-stručni radovi prema elementima kurikuluma (%)
Fig. 1. Published methodological scientific and scientific-expert papers according to the elements of the curriculum (%)
Izvor: autori članka
Source: authors of the article

i funkcionalnijem planiranju mreže upisnih područja (Valožić i dr., 2012; Braičić, 2021) i ljudskim potencijalima u nastavi (Curić i dr., 2007; Spevec i Vuk, 2012; Vuk, 2012) do uloge geografije u sustavu odgoja i obrazovanja (Pejnović, 2008) te sustava izobrazbe učitelja i nastavnika (Matas, 2000). Skupina radova koji se bave strategijama, oblicima rada te nastavnim sredstvima i pomagalima tematski je bitno konzistentnija u usporedbi s prvim analiziranim elementom kurikuluma kao i ostala tri znatnije zastupljena elementa.

Budući da prvi element kurikuluma, analiza stanja i općih ciljeva sustava odgoja i obrazovanja, u sebi krije tematski razmjerno širok spektar tema, nametnula se i potreba analize radova prema primarnoj temi rada, temeljenoj na elementima definicije edukacijske geografije prema Vuk i dr. (2015). Za potrebe te analize, u matrici je izdvojeno pet osnovnih tematskih skupina: zakonitosti stjecanja geografskih znanja i vještina, obrazovni resursi i ljudski potencijali, postignuća učenika, uvjeti u prostoru koji utječu na prostornu i funkcionalnu organizaciju obrazovanja te međusobni utjecaj obrazovanja na prostor i obilježja prostora na obrazovanje. Tako postavljenom analizom, jasno je da se najveći broj radova bavi pitanjima nastave geografije i postignutih rezultata, ali razmjerno visoki udjeli drugih tematskih cjelina pokazuju tendenciju širenja edukacijske geografije i na teme koje se izravno ne tiču nastavnih procesa i praksi (sl. 2).

ing national educational standards (Curić, 2005), to papers dealing with more sustainable and functional planning of the enrollment area network (Valožić et al., 2012; Braičić, 2021), human resources in teaching (Curić et al., 2007; Spevec and Vuk, 2012; Vuk, 2012), the role of geography in the education system (Pejnović, 2008), and the system of teacher education (Matas, 2000). The group of papers dealing with strategies, forms of work, and teaching means and aids is more thematically consistent when compared to the previously-analyzed element of the curriculum, as well as the other three significantly represented elements.

Because the first element of the curriculum, i.e. the analysis of the state and general goals of the education system, contains a relatively wide range of topics, there is a need to analyze papers according to the primary topic, based on the elements of the definition of educational geography according to Vuk et al. (2015). For the purposes of this analysis, the matrix identified five basic thematic groups: the laws of acquiring geographical knowledge and skills, educational resources and human resources, student achievement, conditions that affect the spatial and functional organization of education and the mutual influence of education on the space and spatial features on education. Accordingly, it is clear that most of the papers deal with issues of teaching geography and the achieved results, but relatively high shares of other thematic units show a tendency to digress into educational geography and topics not directly related to teaching processes and practices (Fig. 2).

Sl. 2. Objavljeni znanstveni i znanstveno-stručni radovi prema primarnoj temi rada (%)

Fig. 2 Published scientific and scientific-expert papers according to the primary topic of the paper (%)

Izvor: autori članka
Source: authors of the article

Na kraju valja napomenuti da velik broj radova tematski nije jednoznačno određen, već se istovremeno dotiče više tema i elemenata kurikuluma. Upotrebom matrice, radovi su svrstavani u kategorije isključivo prema dominantom objektu i temi istraživanja pa su sekundarni ili tercijarni objekti i teme unutar nekih radova u matrici ostali nezabilježeni.

Kronološki razvoj geografske metodičke misli u hrvatskoj

Znatnija znanstvena produkcija u okviru metodike geografije i edukacijske geografije počinje sedamdesetih godina dvadesetoga stoljeća radovima Roglića (1974), Cvitanovića (1976), Mrdenovića (1976) i Brazde (1977). U kontekstu metodike geografije i edukacijske geografije znanstveno bitno produktivnije bilo je desetljeće koje je uslijedilo jer je tijekom 1980-ih objavljeno sedam znanstvenih radova unutar discipline. Tijekom ovih dvaju desetljeća, s obzirom na elemente kurikuluma, dominiraju radovi koji se bave strategijama, metodama, oblicima rada te sredstvima i pomagalima u nastavi geografije (Cvitanović, 1976; Brazda, 1977; 1985; 1987; Malkoč, 1981; Krželj, 1987). Osim navedenoga, važni radovi iz ovoga razdoblja odnose se na analize općih stanja i ciljeva sustava odgoja i obrazovanja, ponajprije na obilježja i valorizaciju planova i programa nastave geografije u SR Hrvatskoj i Jugoslaviji (Mrdenović, 1976; 1987; Pejnović, 1987; Matas,

Furthermore, it should be noted that a large number of papers are not ambiguously thematically determined, rather simultaneously touch on several topics and elements of the curriculum. By using the matrix, papers were classified into categories exclusively according to the dominant object and research topic, so secondary or tertiary objects as well as certain topics within some papers in the matrix went unrecorded.

Chronological development of geographical teaching methodological thought in Croatia

Significant scientific production within the teaching methodology of geography and educational geography began in the seventies with the works of Roglić (1974), Cvitanović (1976), Mrdenović (1976), and Brazda (1977). In the context of the teaching methodology of geography and educational geography, the 1980s were significantly scientifically more productive, as seven scientific papers within the discipline were published. During these two decades, given the elements of the curriculum, works dealing with strategies, methods, forms of work, and tools and aids in teaching geography dominated (Cvitanović, 1976; Brazda, 1977, 1985, 1987; Malkoč, 1981; Krželj, 1987). In addition to the aforementioned, significant papers from this period relate to the analysis of general conditions and goals of the education system: primarily to the characteristics and valorization of curricula in geography in SFR Croatia and Yugoslavia (Mrdenović, 1976, 1987; Pejnović, 1987; Matas,

1989). Zanimljivo je spomenuti da tijekom ovih dvaju desetljeća nije objavljen ni jedan rad koji se primarno bavi ishodima, selekcijom i transferom znanstvenih spoznaja te postignućima učenika.

Objavljeni radovi devedesetih godina 20. st. primarno se odnose na strategije, metode, oblike rada te nastavna sredstva i pomagala (npr. Šterc, 1990). Ovdje treba spomenuti izrazito važnu praktičnu i znanstvenu vrijednost znanstveno-stručnih priručnika objavljenih od 1977. godine s „Metodama rada s audiovizualnim sredstvima” Mirka Brazde do spomenutoga priručnika Stjepana Šterca (1990), koji su prvi bitni koraci prema podizanju kvalitete nastave geografije. Osim važnosti objavljenih priručnika treba spomenuti da je tijekom posljednjega desetljeća 20. st. objavljen i još uvijek aktualni sveučilišni udžbenik iz metodike geografije (Matas, 1996).

„Suvremeni koncept školske geografije”, rad Zorana Curića (2000) objavljen u *Zborniku radova Drugog hrvatskog geografskog kongresa*, na određeni je način prekretnica prema novoj generaciji metodičara znanstvenika i praktičara koji će se u sljedećim desetljećima intenzivno baviti metodikom geografije i edukacijskom geografijom. Osim najave nove generacije stručnjaka iz područja metodike najavljene su i nove teme koje će u godinama koje slijede dominirati geografskom metodičkom znanstvenom produkcijom.

U posljednjim dvama desetljećima, uključujući i 2000. godinu, objavljen je najveći broj znanstvenih radova u sklopu edukacijske geografije. Samo za usporedbu, broj radova toga razdoblja gotovo dvostruko nadmašuje radove iz triju ranijih desetljeća. Tijekom tih dvadeset godina pojavljuje se novi val autora poput Curića, Vuk, Vranković, Brkić-Vejmelke te Braičića. Osim broja objavljenih radova načinjen je i znatan tematski pomak. U posljednjim dvama desetljećima žarište interesa pomiče se prema analizama elemenata kurikuluma koji se bave stanjem i općim ciljevima sustava odgoja i obrazovanja te postignućima učenika. Ovo posljednje svakako je rezultat uspostave nacionalnoga sustava vanjskoga vrednovanja obrazovanja i njegovih sastavnica pa je i dostupnost podataka značajno poboljšana. Prema prevladavajućim temama važna je i pojava ve-

1989). It is interesting to note that, during these two decades, no paper was published that primarily dealt with the outcomes, selection, and transfer of scientific knowledge and student achievements.

Papers published in the 1990s primarily relate to strategies, methods, forms of work, and teaching aids such as Šterc (1990). Here we should mention the extremely significant practical and scientific value of scientific-expert manuals published since 1977, from *Metode rada s audiovizualnim sredstvima* by Mirko Brazda to the aforementioned manual by Stjepan Šterc (1990), as they represent the first significant steps towards improving the quality of teaching geography. In addition to the importance of published manuals, it should be noted that a university textbook on the teaching methodology of geography from the 1990s is still relevant at the time of writing (Matas, 1996).

Suvremeni koncept školske geografije by Zoran Curić (2000) was published in the Collection of Papers of the Second Croatian Geographical Congress, and in certain aspects represents a turning point towards a new generation of methodologists/scientists and practitioners who intensively deal with teaching methodology of geography. In addition to the announcement of a new generation of experts in the field of methodology, new topics anticipated to dominate geographical methodological scientific production in the years to come were announced.

In the last two decades, the largest number of scientific papers within the branch of educational geography was published. For comparison, the number of papers in the last two decades was almost double the number of papers from the past three. A new wave of authors such as Curić, Vuk, Vranković, Brkić-Vejmelka, and Braičić appeared. In addition to the number of published papers, a significant thematic shift has also taken place. In the last two decades, the focus of interest has shifted towards the analysis of curricular elements that deal with the state and general goals of the education system and student achievements. The latter is certainly the result of the establishment of a national system of external evaluation of education and its components. This means that the availability of data has significantly improved. According to the

ćega broja radova koji problematiziraju uvjete u prostoru koji utječu na funkcionalnu i prostornu organizaciju obrazovanja te međusobni utjecaj obrazovanja na prostor i obilježja prostora na obrazovanje, a metodološki u discipline edukacijske geografije uvode suvremene metode računalnih prostornih analiza (Spevec i Vuk, 2012; Valozić i dr., 2012; Vuk, 2012; Vranković, 2017). Navedeni radovi, prije svega, daju važan doprinos planiranju obrazovne funkcije u prostoru. Vezano uz planiranje obrazovne funkcije s naglaskom na nastavu geografije pojavljuje se i određen broj radova koji se bave ljudskim potencijalima i obrazovnim resursima nastave geografije (Matas, 2000; Curić i dr., 2007; Vuk, 2012). Promatranu kronološki pregled, i tematski i metodološki, upućuje na jasan razvojni smjer disciplina edukacijske geografije, ali i potrebu daljnjega razvoja u ekstenzitetu i intenzitetu.

Tematski pregled radova metodike geografije i edukacijske geografije

Budući da je prema najrecentnijem pokušaju pozicioniranja metodike geografije i edukacijske geografije u podjeli znanstvenoga polja geografija edukacijska geografija određena kao najmlađa samostalna znanstvena grana s trima pripadajućim disciplinama i nekoliko subdisciplina (tab. 1), ovaj tematski pregled radova bit će temeljen na području istraživanja edukacijske geografije kako proizlazi iz navedene definicije grane edukacijske geografije: „Edukacijska geografija je sklop, ujedno i najmlađa grana geografije koja proučava i objašnjava zakonitosti stjecanja geografskih znanja i vještina, ljudske potencijale u sustavu odgoja i obrazovanja, postignuća u pojedinim razinama obrazovanja i cjeloživotnog učenja, uvjete u geografskom prostoru koji utječu na prostornu i funkcionalnu organizaciju obrazovanja te međusobni utjecaj obrazovanja na prostor i obilježja prostora na obrazovanje”.

Budući da je analizom radova prema takvoj definiciji, a s obzirom na prirodu edukacijske geografije i njezinu čvrstu povezanost s nastavom i izvedbenim aspektom, utvrđeno da se velik dio radova može svrstati u skupinu „zakonitosti stjecanja

prevailing themes, many new papers have emerged that deal with the conditions that affect the functional and spatial organization of education and the mutual influence of education on space and spatial features on education, and introduce modern methods of computer spatial analysis (Spevec and Vuk, 2012; Valozić et al., 2012; Vuk, 2012; Vranković, 2017). These papers, above all, made significant contributions to the planning of educational functions. Related to planning educational functions, a number of papers have been published that deal with human resources and educational resources of teaching geography with an emphasis on the teaching of geography (Matas, 2000; Curić et al., 2007; Vuk, 2012). The observed chronological review indicates a clear developmental direction, both thematically and methodologically, of the disciplines of educational geography, and also the need for further development.

Thematic review of papers on the teaching methodology of geography and educational geography

According to the most recent attempt to position the teaching methodology of geography and educational geography within the division of the field of geography, educational geography is defined as the youngest independent scientific branch with three associated disciplines and several sub-disciplines (Tab. 1). This thematic review is based on research of educational geography, derived from the following definition of the branch of educational geography: “Educational geography is a set, and also the youngest branch of geography, that studies and explains the laws of acquiring geographical knowledge and skills, human resources in the education system, achievements in certain levels of education and lifelong learning, conditions in geography that affect the spatial and functional organization of education, and the mutual influence between spatial characteristics and education.”

After the analysis of papers according to such a definition and given the nature of educational geography and its strong connection with teaching and the practical aspect, it was found that many papers could be classified into “the laws of acquiring

geografskih znanja i vještina”, ta će se skupina dodatno podijeliti prema odabranim elementima kurikuluma. Samo takvom kombinacijom ovih dviju podjela može se dobiti potpuni tematski uvid u radove obuhvaćene analizom, pritom ne uopćavajući teme usko vezane za nastavne prakse geografije ni one koje se bave međusobnim utjecajima prostora i obrazovanja te planiranjem obrazovne funkcije u prostoru.

Zakovitosti stjecanja geografskih znanja i vještina

Prvu i po opsegu najveću tematsku cjelinu edukacijske geografije i njezine discipline metodike (nastave) geografije čini skupina radova koja se bavi zakonitostima stjecanja geografskih znanja i vještina. Kao što je ranije napomenuto, pregled radova iz ove skupine bit će učinjen prema dodatnoj podjeli na odabrane elemente kurikuluma koji ih bliže tematski određuju.

U ovoj skupini radova, s obzirom na elemente kurikuluma, najveći se broj odnosi na strategije, metode, oblike rada te nastavna sredstva i pomagala. Najraniji radovi koji se bave ovim elementom kurikuluma nastali su sedamdesetih godina prošloga stoljeća, a bave se nastavnim sredstvima poput udžbenika i školskoga geografskog atlasa te metodama nastave geografije. O strategijama, metodama i oblicima rada najranije piše Brazda (1977). U kontekstu nagloga razvoja medija, osobito radija i televizije, Brazda ističe izrazitu primjenjivost i mogućnosti audiovizualnih sredstava u nastavi geografije, ali i potrebu prilagodbe nastave geografije suvremenom svijetu i razvoju tehnologije. Važno je spomenuti da autor, unatoč namjeri poticanja primjene suvremenih audiovizualnih sredstava, dodatno naglašava ulogu stručnosti nastavnika i njegovu ključnu ulogu u učionici. Naime, svaka suvremena tehnologija, tj. nastavno sredstvo i pomagalo, strategija ili pristup neće imati odgovarajući metodički učinak bez stručnosti nastavnika koji će je znati pravilno upotrijebiti i smjestiti na odgovarajuće mjesto u kontekstu nastavnoga sata niti će stručne i metodičke slabosti nastavnika na bilo koji način zamijeniti, nadomjestiti ili prikriti. „I najprošječ-

geographical knowledge and skills,” and this group could be further divided according to selected curricular elements. Only such a combination of these two divisions can provide complete thematic insight into the works included in the analysis, without generalizing topics closely related to teaching practices of geography or those dealing with the interplay of spatial characteristics and education, and planning educational functions.

The Laws of Acquiring Geographical Knowledge and Skills

The first and most important thematic unit of educational geography and the discipline of the teaching methodology of geography consists of a group of papers dealing with the laws of acquiring geographical knowledge and skills. As mentioned earlier, the review of papers from this group will be done according to an additional division of the curriculum into selected elements.

Within this group of papers, regarding the elements of the curriculum, the largest number refers to strategies, methods, forms of work, and teaching means and aids. The earliest papers dealing with this element of the curriculum were written in the 1970s, and they dealt with teaching aids such as textbooks and the geographical atlases, as well as methods of teaching geography. Brazda (1977) was the first to write about strategies, methods, and forms of work. In the context of the rapid development of the media, especially radio and television, Brazda emphasized the distinct applicability and possibilities of audiovisual means in geography teaching, and also the need to adapt geography teaching to the modern world and the development of technology. It is important to mention that Brazda, despite the intention to encourage the use of modern audiovisual means, further emphasized the role of teacher expertise and its key importance in the classroom. Namely, any modern technology, i.e. teaching aid, strategy, or approach, would not have an appropriate methodological effect without the expertise of teachers who could use it properly in the context of the lesson, nor would it be possible to replace or supplement professional and methodological weaknesses in teachers. “Even the most average connoisseur of audiovisual

niji poznavalac audiovizualnih sredstava i metoda rada zna i potvrdit će da upravo u primjeni tih metoda rada dolazi do izražaja umješnost nastavnika, njegovo stručno i pedagoško znanje, da je on ovdje stavljen pred veće i složenije zadatke nego je to slučaj kod *klasične nastave*, da se ovdje traži stalno stvaralaštvo i velika spretnost” (Brazda, 1977, 12). Posebnu, praktičnu vrijednost ovoga znanstveno-stručnog djela čine i praktični primjeri korištenja audiovizualnih materijala u nastavi te razrađeni koncepti nastavnih sati s primjenom navedenih sredstava. Primjenom multimedije u nastavi geografije bavio se i Curić (2001). U svom se radu objavljenom u časopisu *Metodika* osvrće na mogućnosti primjene računala i multimedije u suvremenoj nastavi geografije te vrlo opasno informatičko zaostajanje našega sustava odgoja i obrazovanja. Osim primjenom multimedije Curić se bavi i elektroničkim izdavaštvom, navodeći pritom primjer objavljenoga multimedijuskog *Školskoga geografskog leksikona*.

Strategijama, metodama i oblicima rada u nastavi Brazda se ponovno bavio osam godina kasnije (1985). Tada, naime, izlazi njegov znanstveno-stručni priručnik *Terenski rad i ekskurzije u nastavi geografije* koji do danas ostaje važan temelj planiranja i organizacije terenskih radova i ekskurzija. Priručnik, osim teorijskih uvodnih poglavlja, donosi i rezultate ankete provedene među učenicima i studentima Pedagoške akademije u Zagrebu na temu terenskih radova i ekskurzija. Najvažniji zaključci provedenoga istraživanja jesu nedovoljna zastupljenost ovoga oblika rada u nastavi, učestalost problema organizacije, posebno za nastavnike koji nisu razrednici te slabo poznavanje geografskih obilježja zavičaja u odnosu na udaljenije krajeve. Ovaj priručnik donosi i koncepte i primjere za organizaciju različitih vrsta terenskih radova i ekskurzija, s obzirom na oblik i trajanje. Četiri godine ranije Malkoč (1981) također objavljuje priručnik koji se bavi programiranom nastavom geografije. Autor govori o pogodnosti i primjenjivosti programirane nastave kao oblika rada u nastavi geografije. Kao i ostali znanstveno-nastavni priručnici u okviru metodike (nastave) geografije, objavljeni od sedamdesetih do devedesetih godina 20. st. u Hrvat-

means and methods knows, and will confirm that, in the application of these methods, the teacher’s skill and his/her professional and pedagogical knowledge are expressed, that she/he is confronted with larger and more complex tasks than in classical teaching, and that constant creativity and great flexibility are required” (Brazda, 1977, 12). The special, practical value of this scientific-expert paper is the practical examples of the use of audiovisual materials in teaching and elaborated concepts of teaching classes with the application of these means. Curić (2001) also dealt with the application of multimedia in the teaching of geography. In his paper published in the journal *Metodika*, he looked at the possibilities of using computers and multimedia in modern geography teaching and the very dangerous information lag in our education system. Apart from the application of multimedia, Curić also dealt with electronic publishing, citing the example of the published multimedia *Školski geografski leksikon*.

Brazda again dealt with strategies, methods, and forms of work in teaching eight years later (1985), when his scientific-expert manual *Terenski rad i ekskurzije u nastavi geografije* was published—which remains an important basis for planning and organizing fieldwork and excursions to date. In addition to theoretical introductory chapters, the manual also shows the results of a survey conducted on the topic of fieldwork and excursions among students of the Pedagogical Academy in Zagreb. The most important conclusions of the research are: insufficient representations of this form of work in teaching; frequent organizational problems, especially for teachers who are not classroom teachers; and poor knowledge of the geographical features of Croatia in relation to more distant areas. This manual also shows concepts and examples for the organization of different types of fieldwork and excursions, depending on their form and duration. Four years earlier, Malkoč (1981) also published a manual dealing with programmed instruction of geography. The author talked about the convenience and applicability of programmed instruction as a form of teaching geography. Like other scientific-teaching manuals within the teaching methodology of geography, published from the 1970s to the 1990s in Croatia, this one has exceptional practical value with its large number of elaborated goals, assump-

skoj, i ovaj donosi iznimnu praktičnu vrijednost u velikom broju razrađenih ciljeva, pretpostavaka i primjera radnih materijala za primjenu programirane nastave u nastavi geografije, ne zanemarujući pritom teorijsku i znanstvenu podlogu. Autor uz to upozorava da programirana nastava nije pogodna za obradu svih nastavnih sadržaja nastave geografije te da kod određenih nastavnih sadržaja bolje rezultate daju tradicionalniji oblici rada i metode. Seriju znanstveno-stručnih priručnika iz domene nastave geografije objavljenih tijekom osamdesetih godina dvadesetoga stoljeća nastavlja i priručnik *Korelacija geografije s ostalim nastavnim predmetima* Branislave Krželj (1987). U duhu tadašnje reforme obrazovanja koja naglašava potrebu integracije i korelacije autorica ispituje mogućnosti korelacije nastave geografije s drugim školskim predmetima. U uvodnom dijelu donosi analizu anketnoga istraživanja na 300 nastavnika geografije i zaključuje da tek četvrtina nastavnika geografije posjećuje nastavu drugih predmeta te da ih manje od polovice može navesti primjer korelacije s drugim nastavnim predmetom. Također, utvrđeno je i slabo poznavanje vremena obrade nastavnih sadržaja drugih predmeta relevantnih za korelaciju s geografijom. Još jedan objavljen rad, vezan za strategije, metode i oblike rada, jest priručnik *Grafičke metode u nastavi* Stjepana Šterca (1990). Ovaj vrlo opsežan i sveobuhvatan priručnik donosi najnovije spoznaje o korištenju grafičkih metoda – izravne i neizravne u nastavi geografije i drugih predmeta. Donosi jasnu sistematizaciju grafičkih metoda u nastavi, osnovne zakonitosti izrade grafičkih priloga te mogućnosti i važnost primjene u nastavi. Temom dvojezične nastave geografije u jezičnim gimnazijama bavili su se Vučenik i Župančić (1996), a u skupinu radova koji se bave strategijama, metodama, oblicima rada te sredstvima i pomagalima uvršten je i rad Glasnović Horvat i Curića (2003) koji se bavi verbalnim metodama u nastavi geografije. Prema rezultatima ankete provedene među nastavnicima geografije autori izdvajaju verbalne metode kao najčešće korištene u nastavi geografije, dijele ih na metodu usmenoga izlaganja i metodu razgovora te izdvajaju njihove prednosti i nedostatke, osobito opasnost da primjena jedne od verbalnih metoda u nastavi

tions, and examples of working materials for the application of programmed instruction in geography teaching without neglecting the theoretical and scientific background. In addition, the author stated that programmed instruction is not suitable for all aspects of teaching geography, and that more traditional forms of work and methods give better results in certain contexts. The next in the series of scientific and professional manuals in the field of teaching geography published during the 1980s is *Korelacija geografije s ostalim nastavnim predmetima* by Branislava Krželj (1987). In the spirit of the education reform of the time, which emphasized the need for integration and correlation, the author examined the possibilities of correlating teaching of geography with other school subjects. In the introduction, she analyzed a survey conducted on 300 geography teachers and concluded that only a quarter of geography teachers attended classes in other subjects, and less than half of them could give an example of correlation with another subject. Also, a poor level of knowledge of the processing time of other subjects relevant to the correlation with geography was found. Another published work, related to strategies, methods, and forms of work, is the manual *Grafičke metode u nastavi* by Stjepan Šterc (1990). This very extensive and comprehensive manual brought insights into the use of graphic methods (both direct and indirect) in the teaching of geography and other subjects. He detailed a clear systematization of graphic methods in teaching, the basic laws of making graphic attachments, and the possibilities and importance of their application in teaching. The topic of bilingual teaching of geography in foreign language high schools was dealt with by Vučenik and Župančić (1996). The group of papers dealing with strategies, methods, forms of work, and means and aids includes the work of Glasnović Horvat and Curić (2003), which deals with verbal methods in geography teaching. According to the results of a survey conducted among geography teachers, the authors singled out verbal methods as the most-used method in teaching geography; they divided verbal methods into oral and conversational methods, and highlighted their advantages and disadvantages, especially the danger that the application of one of the verbal methods should become verbalism. Interesting considera-

ne prijede u verbalizam. Zanimljiva razmatranja iznesena su i u dijelu rada koji se bavi odnosom psihičkoga razvoja učenika i verbalnih metoda u nastavi te ulogom metodike na fakultetu kao pripreme za rad u školi. U radu koji se primarno bavi postignućima učenika, o utjecaju metoda rada korištenih u nastavi, pisala je i Vranković (2014), ali je, zbog glavne teme rada, osvrtno na ovaj rad smješten u skupinu radova koji se bave postignućima učenika. Brkić-Vejmelka, Pejdo i Segurić (2018) u svom radu propituju koncept tzv. održivoga razvoja kroz prizmu nastave geografije. Analizom sadržaja i kvalitativnom metodom polustrukturiranih intervjua sa sudionicima projekata GLOBE i SEMP u strukovnim školama autorice zaključuju da je koncept održivoga razvoja nedovoljno zastupljen u nastavi geografije te naglašavaju kako projekti poput gore navedenih otvaraju nove mogućnosti daljnega uvođenja toga koncepta u nastavu, ali i veće mogućnosti za primjenu suvremenih pristupa, oblika i metoda poučavanja. Pozitivne reakcije učenika – sudionika takvih projekata upućuju na njihovu svrsishodnost i planirani učinak. Još jedan rad Brkić-Vejmelke, Mamut i Pejdo (2020) analizira utjecaj neformalnih i informalnih oblika učenja, poput radionica, na pozitivne reakcije učenika i razvoj njihova pozitivnoga stava prema geografiji kao nastavnom predmetu i znanosti. Lorger i Braičić (2019) pak razmatraju mogućnosti orijentacijskog trčanja u kontekstu interdisciplinarnosti nastave.

Zasebnu skupinu unutar kurikularnoga elementa strategije, metode i oblici rada te nastavna sredstva i pomagala čine radovi koji se primarno bave sredstvima i pomagalima u nastavi geografije, poglavito udžbenicima. Već osamdesetih godina dvadesetoga stoljeća pojavljuju se znanstveni osvrti na udžbenike geografije u osnovnoj i srednjim školama. Brazda (1987) u svom članku o koncepciji i sadržajima udžbenika u SR Hrvatskoj i Jugoslaviji upozorava na to da nova generacija geografskih udžbenika velikim dijelom preuzima stare poslijeratne prakse i ne odgovara suvremenom razvoju metodičko-didaktičke misli u okvirima geografije, upućujući na frontalni oblik rada i prevladavajuću primjenu verbalnih metoda. Apelira na činjenicu da ovakvim udž-

tions were also presented in part of a paper dealing with the relationship between the psychological development of students, verbal methods in teaching, and the role of methodology at the university level, as preparation for working in a school. In their paper that primarily dealt with student achievement, Vranković (2014) also wrote about the impact of work methods used in teaching but, due to its main topic, this paper was placed in the group of papers dealing with student achievement. Brkić-Vejmelka, Pejdo, and Segurić (2018) questioned the concept of so-called sustainable development using the example of teaching geography. By analyzing the content and qualitative methods of semi-structured interviews with participants of GLOBE and SEMP projects in vocational schools, the authors concluded that the concept of sustainable development is insufficiently represented in geography teaching and emphasized that projects like the aforementioned could open new possibilities for further introduction of this concept into classes, as well as greater opportunities for the application of modern approaches, forms, and methods of teaching. Positive reactions of students-participants of such projects indicate their effectiveness and planned effects. Another paper by Brkić-Vejmelka, Mamut, and Pejdo (2020) analyzed the impact of informal forms of learning such as workshops designed to develop a positive attitude towards geography as a subject and science. Lorger and Braičić (2019), on the other hand, considered the possibilities of orienteering in the context of interdisciplinary teaching.

A separate group, within the curricular elements of strategy, methods, forms of work, and teaching aids, consists of works that primarily deal with tools and aids in teaching geography, especially textbooks. Scientific reviews of geography textbooks in primary and secondary schools appeared as early as the 1980s. In his article about the conception and contents of textbooks in FR Croatia and Yugoslavia, Brazda (1987) noted that the (then) new generation of geographical textbooks largely used old post-war practices and did not correspond to the modern development of methodological and didactic thought within the framework of geography, referring to the frontal form of work and the predominant application of verbal methods. He appealed to the fact that, with such textbooks, we would force “the most cre-

benicima prisiljavamo i „najkreativnije nastavnike-znalce na obradu gradiva šabloniziranom nastavom...” (Brazda, 1987, 125). Također detektira da su ovakvi problemi u nastavi geografije posljedica neujednačenih pogleda u znanstvenoj geografiji i nedovoljne suradnje znanstvene i nastavne geografije. Udžbenicima geografije bave se i Curić i Vuk (2005). Rad je temeljen na kvantitativnoj analizi podataka prikupljenih metodom ankete među nastavnicima/učiteljima geografije iz nekoliko hrvatskih županija i Grada Zagreba. Ispitani su stavovi nastavnika o tržištu i školskim udžbenicima, a analizirani su i svi udžbenici dostupni na tržištu i to prema nakladniku i autorima. Najvažniji su zaključci da nastavnici u velikoj mjeri smatraju da autori udžbenika za osnovnu školu trebaju biti osnovnoškolski nastavnici uz pomoć stručnjaka iz visokoškolskih institucija, da najveći broj nastavnika zadovoljavajućim ocjenjuje količinu informacija, didaktičko-metodičku koncepciju, grafičku opremljenost, funkcionalnost i jezičnu koncepciju udžbenika prisutnih na tržištu. Osim navedenoga rad sadržava i analizu udžbeničkih naslova prema zastupljenosti na tržištu. Kako je prema Zakonu o udžbenicima u osnovnoj i srednjoj školi (NN, 2018) metodički priručnik za nastavnika obvezna publikacija, Curić (2003) piše o koncepciji metodičkoga priručnika za nastavnike geografije. Autor iznosi koncepciju metodičkoga priručnika na primjeru triju nastavnih jedinica iz udžbenika za 8. razred osnovne škole, čiji su sastavni dijelovi godišnji orijentacijski raspored, motivacija, ciljevi i aktivnosti u nastavi geografije te poglavlje sa zadacima za ponavljanje, vježbanje i provjeravanje. Osim udžbenicima i metodičkim priručnicima autori su se bavili i školskim geografskim atlasima. Tako Cvitanović (1976) piše o metodsko-didaktičkom konceptu školskoga geografskog atlasa, izdvajajući geografsku kartu i atlas istodobno kao najvažnije nastavno sredstvo, ali i jedan od važnijih ciljeva nastave geografije. Osim načina korištenja i važnosti u nastavi geografije u ovom se znanstvenom radu daje jasan koncept i stručne, tj. metodičke zakonitosti oblikovanja školskoga geografskog atlasa, uzimajući u obzir njegovu ispravnu strukturu, sadržaj i nomenklaturu.

ative teachers/experts to process cities with stereotyped teaching” (Brazda, 1987, 125). He also stated that such problems in geography teaching are the result of disagreeing views in scientific geography and insufficient cooperation between scientific and teaching geography. Curić and Vuk (2005) also discussed geography textbooks. Their paper was based on a quantitative analysis of data collected via survey method among geography teachers from several Croatian counties and the City of Zagreb. Teachers’ attitudes about the market and school textbooks were examined, and all textbooks available on the market were analyzed according to publisher and authors. The most important conclusions were that teachers, to a large extent, believed that the authors of textbooks for primary schools should be primary school teachers, with the help of experts from higher education institutions. Furthermore, most teachers satisfactorily assessed the amount of information, as well as didactic concepts, graphics, functionality, and language concept textbooks present on the market. Additionally, the paper also contains an analysis of textbook titles according to market representation. Due to the fact that, according to the Act on Textbooks for Primary and Secondary Schools (NN, 2018), a methodical manual for teachers is a mandatory publication, Curić (2003) wrote about the concept of a methodical manual for teachers of geography. The author presented the concept of a methodical manual using the example of three teaching units from textbooks for the 8th grade of primary school, the components of which were an annual orientation schedule, motivation, goals, and activities in teaching geography and a chapter with tasks for revision, practice, and assessment. In addition to textbooks and methodical manuals, the authors also discussed school geographical atlases. Thus, Cvitanović (1976) wrote about the methodological and didactic concept of the school geographical atlas, highlighting the geographical map and the atlas as the most important teaching tools and one of the most important goals of teaching geography. In addition to the method of use and importance in teaching geography, this scientific paper provided a clear concept and professional, i.e. methodological, laws for designing a school geographical atlas, taking into account the correct structure, content, and nomenclature.

Selekcijom i transferom znanstvenih spoznaja iz matične i srodnih znanosti bave se dva objavljena rada. Vuk i Curić (2011) pišu o geografskim imenima u nastavi geografije. Primjenom metode analize sadržaja i komparativne metode na nastavnoj cjelini Azija u trima udžbenicima za šesti razred osnovne škole dolaze do zanimljivih zaključaka. Navode kako je razvidno da se ekstenzitet geografskih imena, njihova vrsta te primjeri u navedenim trima udžbenicima značajno razlikuju, što vodi do zaključka o neujednačenu tumačenju plana i programa od autora školskih udžbenika. Uočene razlike nisu primjetne samo između različitih kompleta udžbenika već i između udžbenika i školskoga geografskog atlasa istoga nakladnika. Takvi obrasci mogu uzrokovati velike probleme u nastavnoj praksi pa autori stoga predlažu što ranije imenovanje nacionalnoga povjerenstva za geografska imena (što je ostvareno gotovo desetljeće kasnije). Uz navedeni rad iz 2011. godine u ovu skupinu možemo svrstati i rad Malkoča (1996).

Za razliku od selekcije i prijenosa znanstvenih spoznaja, razmjerno veći broj radova iz ovoga tematskog područja veže se za element kurikuluma koji se naziva kurikulum u cjelini. Kurikulum u cjelini inspirativna je tema za istraživače unutar metodike geografije i edukacijske geografije jer interes za navedenu temu ne jenjava u cijelom promatranom razdoblju. Mrdenović (1976) govori o mogućnostima i potrebama valorizacije nastavnoga programa zemljopisa u osnovnoj školi. U okviru ovoga rada razrađuje, tj. navodi kriterije kojima bi se trebali voditi tijekom procesa valorizacije. Tijekom osamdesetih godina 20. st. objavljena su čak tri rada koja se bave kurikulumom u cjelini. Navedeni radovi reakcija su na izmjene nastavnih planova i programa što su se odvijale u godinama koje su prethodile. Usporedbom, neujednačenošću i zaostajanjem za suvremenim didaktičko-metodičkim tendencijama nastavnih planova i programa u republikama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije bavio se Mrdenović (1987). Iste godine Pejnović (1987) se bavio neujednačenim nastavnim planovima na geografskim visokoškolskim institucijama u Jugoslaviji te utjecajem što ga takvo stanje ima na položaj geografije u odgojno-obrazovnom sustavu i društvu

Two published papers deal with the selection and transfer of scientific knowledge from the initial and related sciences. Vuk and Curić (2011) analyzed geographical names in geography teaching. By applying the method of content analysis and the comparative method to the Asia teaching units in three textbooks for the sixth grade of primary school, interesting conclusions were reached. They stated that it was clear that the extent of geographical names, their type, and examples in the three textbooks differed significantly, which led to the conclusion that there were varying interpretations of the curriculum among the authors of the textbooks. The observed differences were not only noticeable between different sets of textbooks, but also between a textbook and school geographical atlas from the same publisher. Such patterns could cause major problems in teaching practice, and the authors therefore proposed the appointment of a national commission for geographical names (which was implemented almost a decade later). In addition to the aforementioned paper from 2011, we can also include the paper of Malkoč (1996) in this group.

In contrast to the selection and transfer of scientific knowledge, a relatively large number of papers in this thematic area are linked to an element of the curriculum called the curriculum as a whole. The curriculum as a whole is an inspiring topic for researchers within teaching methodology of geography and educational geography, as interest in this topic does not decrease throughout the observed period. Mrdenović (1976) wrote about possibilities and need for valorization of the geography curriculum in primary schools. In his paper, he elaborated the criteria that should be followed during the valorization process. During the 1980s, three papers dealing with the curriculum as a whole were published. These papers are a reaction to the changes in curricula that took place in the years that preceded them. Mrdenović (1987) dealt with comparison, inequality, and lagging behind of modern didactic-methodological tendencies of curricula in the federal republics of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia. In the same year, Pejnović (1987) examined uneven curricula at geographical higher education institutions in Yugoslavia and the impact that the situation had on the state of geography in the educational system and society in general. In a

općenito. U sveobuhvatnoj kvantitativnoj analizi nastavnih planova studija geografije na visokim učilištima u svim glavnim gradovima republika i autonomnih pokrajina u Jugoslaviji autor ističe velike razlike i neusklađenosti, ali i upozorava na razmjerno negativan položaj geografije. S aspekta edukacijske geografije osobita vrijednost ovoga rada leži u činjenici da autor naglašava važnost metodike u sveučilišnim planovima i programima, ali i upozorava na nezadovoljavajući odnos institucija geografskoga visokog obrazovanja prema metodici geografije. Matas (1989) također analizira nastavne planove i programe u osnovnim i srednjim školama od 1926. do 1984. godine. Osim metode analize sadržaja nastavnih planova i programa autor analizira i kvantitativne te kvalitativne podatke dobivene anketom provedenom među nastavnicima geografije u SR Hrvatskoj. Izdvaja najvažnije sugestije i primjedbe nastavnika vezane uz promjene plana i programa, koje su kasnije postale i sastavni dio zaključka o potrebi korekcije nastavnoga plana i programa. O položaju geografije u sustavu srednjoškolskoga obrazovanja Republike Hrvatske piše Balog (1996), a Curić (2000) upozorava na nužnost kvalitativnih i kvantitativnih promjena u nastavi geografije u hrvatskim školama. Među ostalim nužnim kvalitativnim promjenama posebno ističe potrebu za poboljšanjem obrazovanja budućih nastavnika geografije i informatizaciju nastave, ali i promjene programiranja nastavnih sadržaja, unaprjeđenja udžbeničke literature, promjena u smjeru kvalitetnijih nastavnih sredstava i pomagala i sl. Kao najvažniju potrebnu kvantitativnu promjenu autor navodi „opseg nastavnih sadržaja koji bi doveli do rasterećivanja učenika” (Curić, 2000, 56) te prijelaz s regionalno-geografskoga koncepta nastave geografije na onaj tematsko-geografski. O zakonitostima stjecanja geografskoga znanja i vještina iste godine piše i Brkić-Vejmelka (2000) koja naglasak stavlja na nove trendove u nastavi geografije, naglašavajući ulogu nastavnika kao nositelja promjena te mogućnosti primjene međunarodnih projekata u nastavi geografije.

U novom tisućljeću o kurikulumu u cjelini pisali su Curić i dr. (2007) te Vuk i dr. (2008). Navedeni su autori 2007. godine napravili komparativnu analizu kurikuluma geografije za osnovno

comprehensive quantitative analysis of curricula of the study of geography at higher education institutions in the capitals of the republics and autonomous provinces in Yugoslavia, the author noted large differences and inconsistencies, and the relatively negative state of geography. From the aspect of educational geography, the special value of this paper lies in the fact that the author emphasized the importance of methodology in university curricula, but also the unsatisfactory attitude of geographical higher education institutions towards the teaching methodology of geography. Matas (1989) also analyzed curricula in primary and secondary schools from 1926 to 1984. In addition to the method used to analyze the content of curricula, the author also analyzed the quantitative and qualitative data obtained via survey conducted among teachers of geography in SFR Croatia. He singled out the most important suggestions and remarks of teachers related to changes in the curriculum, which later became an integral part of his conclusion that there was a need to correct the curriculum. Balog (1996) wrote about the position of geography in the system of secondary education in the Republic of Croatia, and Curić (2000) noted the need for qualitative and quantitative changes in the teaching of geography in Croatian schools. Among other necessary qualitative changes, he especially emphasized the need to improve the education of future geography teachers and the computerization of teaching, as well as changes in the programming of teaching content, improvement of textbooks, changes in terms of better teaching aids, and the like. As the most important necessary quantitative changes, the author stated “the scope of teaching content that would lead to relieving students” (Curić, 2000, 56) and “the transition from the regional-geographical concept of teaching geography to the thematic-geographical.” In the same year, Brkić-Vejmelka (2000) published a paper about the laws of acquiring geographical knowledge and skills, emphasizing new trends in geography teaching, the role of teachers as agents of change, and the possibility of applying international projects in teaching geography.

In the 2000s Curić et al. (2007) and Vuk et al. (2008) wrote about the curriculum as a whole. In 2007, the same authors performed a comparative analysis of the geography curriculum for primary ed-

obrazovanje u 11 europskih država u kojem su istražili satnicu geografije, trajanje nastavnoga sata, naziv predmeta, ciljeve, metodičke smjernice, položaj geografije u kurikulumu i sl., koji su sastavni dio programskih dokumenata država obuhvaćenih istraživanjem (Curić i dr., 2007). Rad istih autora objavljen godinu dana kasnije (Vuk i dr., 2008) donosi analizu sadržaja programskih dokumenata Hrvatske, Slovenije te Bosne i Hercegovine na primjeru analize pristupa u regionalnoj geografiji Europe.

Obrazovni resursi i ljudski potencijali

Drugu veliku tematsku cjelinu metodike geografije i edukacijske geografije čine radovi koji se bave obrazovnim resursima i ljudskim potencijalima nastave geografije. Tema obrazovnih resursa i ljudskih potencijala unutar korpusa radova edukacijske geografije razmjerno je recentna. Upravo pojava radova koji se bave navedenom temom u velikoj mjeri svjedoči vidljivoj promjeni znanstvene paradigme unutar promatrane znanstvene grane. Uvjetno se može govoriti i o svojevrsnu trendu radova koji postupno „izlaze” iz geografske učionice i promatraju sliku obrazovne stvarnosti šire od kurikuluma i nastave. Pojava ovakvih radova zacijelo pokazuje smjer razmišljanja i nastojanja o etabliranju edukacijske geografije kao zasebne znanstvene grane u kojoj će pitanja nastave geografije biti sadržaj samo jedne od njezinih disciplina. Prvi rad koji tematski primarno možemo vezati uz temu ljudskih potencijala i obrazovnih resursa jest onaj Curića i dr. (2007). Primjenom metoda analize statističkih podataka te metoda ankete i intervjuja na uzorku od 920 nastavnika geografije u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj autori su istražili obilježja poput medijalne starosti nastavnika geografije, stručne spreme i institucije stjecanja obrazovanja, radnoga statusa, strukture tjednoga zaduženja, odnosa mjesto rada – mjesto stanovanja i sl. Rad donosi velik broj važnih nalaza od velike važnosti za daljnje planiranje obrazovne funkcije, ali i organizaciju stručnoga usavršavanja. Brkić-Vejmelka (2005) analizira podatke prikupljene anketnim istraživanjem te piše o značenju visokoškolskoga obrazovanja za stručnu i metodičku pripremlje-

ucation in 11 European countries, in which they investigated geography syllabi, lesson duration, subject name, goals, methodological guidelines, state of geography in the curriculum, etc.; these are an integral part of the programming documentation of the countries covered by the research (Curić et al., 2007). The work of the same authors published a year later (Vuk et al., 2008) provided an analysis of the content of programming documents of Croatia, Slovenia, and Bosnia and Herzegovina regarding an example of an analysis of approaches in regional geography of Europe.

Educational and human resources

Another major thematic unit of teaching methodology of geography and educational geography consists of papers dealing with educational and human resources of teaching geography. The topic of educational and human resources within the corpus of works of educational geography is relatively recent. The appearance of papers dealing with this topic largely testifies to the visible change of the scientific paradigm within the observed scientific branch (discipline). This can be conditionally regarded as a trend of methodical works gradually ‘emerging’ from the geography classroom and looking at the reality of education beyond the curriculum and teaching. The appearance of such papers certainly shows the direction of thinking and efforts to establish educational geography as a separate branch of science in which the issues of teaching geography will be part of the content of only one of its disciplines. The first paper that can be primarily thematically related to the topic of human and educational resources is that of Curić et al. (2007). Using statistical analysis methods and survey and interview methods on a sample of 920 geography teachers in primary and secondary schools in the Republic of Croatia, the authors investigated characteristics such as the median age of geography teachers, their level of education and educational institutions, employment status, weekly assignment structure, distance from the workplace to their place of residence, etc. The paper had a large number of findings of great importance for further planning of educational functions and organization of professional development. Brkić-Vejmelka (2005) analyzed data collected via survey and discussed the importance of higher education for the professional and methodological preparedness of geography

nost nastavnika geografije. Među ostalim nalazima zanimljivo je da većina studenata obuhvaćenih istraživanjem želi raditi u školi, a nastavnu praksu u školi ocjenjuju visokom prosječnom ocjenom. Istaknuta je i potreba produženja metodičke prakse, a kao najvažniji kolegij budućega nastavnika geografije izdvojena je metodika predmeta. O ulozi Hrvatskoga geografskog društva u profesionalnom i stručnom usavršavanju nastavnika geografije pisali su Vuk i dr. (2011), a o ulozi visokoškolskih institucija u istom procesu Vuk i Vranković (2013). U oba je rada utvrđena uloga Hrvatskoga geografskog društva i Agencije za odgoj i obrazovanje kao glavnih nositelja procesa stručnoga usavršavanja nastavnika geografije. Istaknuta je tendencija odabira tema stručnih usavršavanja prema iskazanim potrebama nastavničkoga kadra. U smjeru promjene paradigme metodike geografije prema edukacijskoj geografiji govori i činjenica da je prvi doktorski rad unutar grane po svom objektu istraživanja vezan za ovu temu. Obrazovni resursi i ljudski potencijali u nastavi geografije u osnovnim školama Središnje Hrvatske (Vuk, 2012) jedan je od svega dva doktorska rada u okviru edukacijske geografije. Uz druge značajne doprinose rad je rezultirao i dvjema vrlo važnim tipologijama osnovnih škola i njihovih upisnih područja koje nisu temeljene samo na Državnom pedagoškom standardu, već škole tipologiziraju s aspekta učitelja geografije, tj. s obzirom na broj razreda u predmetnoj nastavi i strukturu satnice učitelja geografa. Važan metodološki doprinos daju i razrađeni karakteristični pokazatelji poput indeksa nacionalne konkurentnosti u geografskim znanjima i vještinama. Rezultati i primijenjeni metodološki postupci³ predstavljeni u ovom ocjenjivom radu čine važan temelj u planiranju geografske obrazovne funkcije u prostoru, predviđanju potreba tržišta rada te smjera daljnjega stručnog usavršavanja učitelja geografije i stvaranja optimalnih uvjeta rada. Najnoviji rad s temom ljudskih potencijala u nastavi geografije jest autorā Svilana i dr. (2021). S obzirom na prisutne trendove inkluzije djece s poteškoćama u redovnu nastavu analiziraju se ispitani stavovi nastavnika geografije o radu s učenicima s

teachers. Among other findings, it is interesting that most of the students included in the research wanted to work in schools, and they rated teaching practices in school highly. The need to extend methodological practice was also emphasized, and subject methodology was singled out as the most important course for a future teacher of geography. Vuk et al. (2011) wrote about the role of the Croatian Geographical Society in the professional and expert training of geography teachers, and Vuk and Vranković (2013) wrote about the role of higher education institutions in the same process. In both papers, the role of the Croatian Geographical Society and the Agency for Education, as the main bearers of the process of professional development of geography teachers, was determined. The tendency of choosing the topics of professional development according to the expressed needs of the teaching staff was emphasized. The fact that the first doctoral thesis within the branch according to its object of research is related to this topic shows the direction of change in the paradigm from teaching methodology of geography toward educational geography. Educational resources and human resources in the teaching of geography in primary schools in Central Croatia (Vuk, 2012) is one of only two doctoral theses within the teaching methodology of geography. In addition to other significant contributions, the work resulted in two very important typologies of primary schools and their enrollment areas that are not based solely on the State Pedagogical Standard. Schools were typologized from the perspective of geography teachers, i.e. according to the number of classes from 5th to 8th grade and the schedule structure of the geography teacher. A significant methodological contribution was also given by elaborated characteristic indicators such as the national competitiveness index in geographical knowledge and skills. The results and applied methodologies³ presented in this assessment represent an important basis in planning the geographical educational function in space, anticipating the needs of the labor market and the direction of further professional development of geography teachers, and creating optimal working conditions. The most recent paper dealing with human resources in the teaching of geography is that of Svilan et al. (2021). Given the current trend of including children with disabilities in regular class-

³ U radu je primijenjeno povijesno, anketno, longitudinalno, transverzalno i korelacijsko istraživanje te istraživanje trenda.

³ The paper applies historical, survey, longitudinal, transversal, and correlation research as well as trend research.

teškoćama u razvoju. Analizom podataka prikupljenih anketom među 110 nastavnika geografije iz osnovnih i srednjih škola dolazi se do zaključka da su nastavnici spremni dodatno surađivati, usavršavati se i raditi na pozitivnoj atmosferi u razredu, ali u svom razredu ne bi tako rado imali učenika s teškoćama u razvoju, između ostaloga, zbog nedostatka vremena.

Postignuća učenika

Osim obrazovnih resursa i ljudskih potencijala postignuća učenika također su postala jedna od važnih tema istraživanja u okviru metodike geografije i edukacijske geografije. Istraživači se ovom temom znatnije počinju baviti početkom 2010-ih, razdobljem koje korespondira s početkom praktičnoga djelovanja Nacionalnoga centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja i početkom provođenja državne mature. Sustavno provođenje ispita državne mature te ispita vanjskoga vrednovanja poput nacionalnoga ispita ili međunarodnih istraživanja poput PISA-e ili TIMMS-a dali su istraživačima veliku količinu podataka koji otkrivaju neovisno ispitano i objektivno utvrđenu razinu usvojenosti pojedinih odgojno-obrazovnih ishoda. Ne čudi stoga što je prvi metodički rad koji se bavi postignućima učenika u okviru nastavnoga predmeta geografija objavljen 2009. godine, kao rezultat i posljedica godinu prije provedenoga nacionalnog ispita iz geografije i integracije sadržaja povijesti i geografije. Vuk i Vranković (2009) analizirale su rezultate nacionalnoga ispita iz geografije provedenog u šk. god. 2007./2008. zajedno s podacima prikupljenim anketnim istraživanjem učitelja geografije u osnovnim školama Republike Hrvatske. U skladu s postavljenom hipotezom istraživanje pokazuje da učenici najbolje rješavaju zadatke iz dimenzije činjeničnoga znanja, a slabije zadatke iz konceptualnoga i proceduralnoga. Uz razlike između dimenzija znanja autorice ističu i razlike u riješenosti s obzirom na kognitivnu razinu koju zadatak ispituje. Navedeni nalazi o ostvarenosti pojedinih ishoda stavljaju se u odnos sa samoprocjenom učitelja geografije o poučavanju geografskih vještina na nastavi. Osim navedenoga anali-

es, the attitudes of geography teachers about working with students with disabilities were analyzed. After analyzing the data collected via survey of 110 geography teachers from primary and secondary schools, it was concluded that teachers were willing to cooperate and work on a positive atmosphere in the classroom, but did not want to have students with disabilities in their class, due to a lack of time.

Student Achievements

In addition to educational and human resources, student achievement has also become one of the important research topics within teaching methodology of geography and educational geography. Researchers began dealing with this topic more significantly in the early 2010s, a period that corresponds to the beginning of the practical activities of the National Center for External Evaluation of Education and the State Graduation Exam (*matura*). The systematic conduction of the State Graduation Exam and external evaluation exams such as the National Examination or international research such as PISA or TIMMS provided researchers with a large amount of data that revealed an independently-examined and objectively-determined level of adoption of individual educational outcomes. It is not surprising, therefore, that the first methodological work dealing with student achievement within the subject of geography was published in 2009, as a result and consequence of the previous year's National Exam in Geography and the integration of history and geography. Vuk and Vranković (2009) analyzed the results of the National Exam in Geography conducted in the 2007/2008 school year together with the data collected by the survey of geography teachers in primary schools in the Republic of Croatia. In accordance with the hypothesis, the research showed that students solved tasks from the dimension of factual knowledge best and had worse results in tasks from the conceptual and procedural dimensions. Apart from dimensions of knowledge, the authors also pointed out the differences in completion regarding the cognitive level that the task examines. These findings regarding the achievement of individual outcomes were compared in relation to the self-assessment of geography teachers of the teaching of geographical skills in the classroom. Additionally, the attitudes of teachers regarding dif-

zirani su i stavovi učitelja o različitim područjima učinkovitijega poučavanja, među kojima se ističu nastavne metode i oblici rada, nastavna sredstva i pomagala te motivacija učenika, ali i učitelja. Rad donosi i analizu riješenosti ispita na razini županija u Republici Hrvatskoj pa je omogućena i geografska, tj. prostorna analiza riješenosti. Na podatke prikupljene nacionalnim ispitom iz 2008. godine naslanja se i rad Vranković i dr. (2011). U radu su, na slučajnom uzorku od 500 ispita, kvantitativno analizirana postignuća učenika u zadacima iz domene opća geografija. Navedeni rezultati uspoređeni su s razinama postignuća iz domene geografija Hrvatske te geografija Europe, a rad obuhvaća i kvalitativnu analizu pojedinih ispitnih čestica. Unatoč pretpostavci o bolje riješenim zadacima iz domene opća geografija u odnosu na one iz domena geografija Hrvatske i geografija Europe analiza je pokazala suprotno i nije dokazan kumulativni učinak poučavanja sadržaja opće geografije. Kvalitativna analiza pojedinih ispitnih čestica upućuje na nužne korekcije strategija poučavanja. Godine 2011. objavljeno je još jedno djelo istih autorica – *Kvalitativna analiza ispita vanjskoga vrednovanja obrazovnih postignuća učenika osmih razreda provedenih 2008. godine: geografija i integracija nastavnih sadržaja iz geografije i povijesti* (Vranković i dr., 2011). Ta monografija donosi iscrpnu kvantitativnu i kvalitativnu analizu svih ispitnih čestica u spomenutim dvama istraživanjima. Važan doprinos ovoga djela, uz navedene analize ispitnih čestica, leži i u analizi povezanosti školskoga uspjeha te obilježja učenika, njihovih obitelji, učitelja i škole s postignutim rezultatima. Također Vuk i dr. (2012) pišu o usporedbi rezultata učenika 8. razreda osnovne škole i učenika završnoga razreda srednje škole u domeni geografija Hrvatske. Glavni je zaključak rada da nije utvrđen kumulativni učinak učenja i poučavanja geografije Hrvatske jer učenici na kraju sekundarnoga obrazovanja postižu rezultat koji je statistički neznatno niži od rezultata na kraju primarnoga obrazovanja. O vezi između postignuća učenika na ispitu vanjskoga vrednovanja u domeni zadataka uz grafičke priloge i primjene grafičkih i demonstracijskih metoda u nastavi pisala je Vranković (2014). Autorica je metodom ankete na uzorku od tristotinjak uči-

ferent areas of more effective teaching were analyzed, among which teaching methods and forms of work, teaching means and aids, and the motivation of students and teachers, stood out. The paper also provided an analysis of the completion of the exam at the county level in the Republic of Croatia, so a geographical, i.e. spatial, analysis of the completion would also be possible. Vranković et al. (2011) also relied on the data collected by the National Exam from 2008. The paper, using a random sample of 500 exams, quantitatively analyzed the achievements of students in tasks in the field of general geography. These results are compared with the levels of achievement in the field of geography of Croatia and geography of Europe, and the paper included a qualitative analysis of individual test items. Despite the assumption of better results in the field of general geography, compared to those in the field of geography of Croatia and geography of Europe, the analysis showed the opposite and the cumulative effect of teaching the content of general geography was not proven. A qualitative analysis of individual test items indicated necessary corrections for teaching strategies. In 2011, another paper by the same authors was published: *Kvalitativna analiza ispita vanjskoga vrednovanja obrazovnih postignuća učenika osmih razreda provedenih 2008. godine: geografija i integracija nastavnih sadržaja iz geografije i povijesti* (Vranković et al., 2011). This monograph provided an exhaustive quantitative and qualitative analysis of all test items in the two studies mentioned. An important contribution of this paper, in addition to the analyses of test items, lies in the analysis of the relationship between scholastic success and the characteristics of students, their families, teachers and schools, with the results achieved. Furthermore, Vuk et al. (2012) wrote about the comparison of the results of 8th grade elementary school students and high school seniors in the field of Croatian geography. The main conclusion of the paper was that the cumulative effect of learning and teaching Croatian geography has not yet been determined, as at the end of secondary education, students achieved results that were statistically slightly lower than the results at the end of primary education. Vranković (2014) wrote about the connection between student achievement in the external evaluation exam in the domain of tasks with graphic attachments and the application of graphical and demonstration methods in teaching. Using a survey of a sample of 300 geography teachers,

telja geografije utvrdila moguću vezu između učestalosti korištenja pojedinih metoda rada i razmjerno slabije riješenosti zadataka uz grafičke priloge u odnosu na zadatke čiji sastavni dio nisu ti prilozi. Postignućima učenika bave se još i radovi Grofelnika i Papa (2013) te Vranković i dr. (2018; 2019).

Uvjeti u prostoru i međusobni utjecaji obrazovanja i prostora

Uvjeti u prostoru koji utječu na prostornu i funkcionalnu organizaciju obrazovanja te međusobni utjecaji na relaciji (geografsko) obrazovanje – prostor razmjerno su nove teme i objekti istraživanja edukacijske geografije, ali je uzajamna veza obrazovnoga sustava, tj. škole kao jedne od njegovih fizičkih manifestacija i prostora što ju okružuje postojana i snažna. „Primjerice, promjena dinamike i struktura stanovništva (objekt istraživanja demogeografije) uvjetuje jačanje ili slabljenje obrazovne funkcije, čime se stvara uzročno-posljedična sprega s ulogom naselja u prostoru (objekt istraživanja geografije naselja, urbane i ruralne geografije), prostornim planiranjem i regionalnim razvojem” (Curić i Vuk, 2013, 168).

Uvjetima u prostoru koji utječu na organizaciju obrazovanja u okviru edukacijske geografije istraživači su se bavili većinom na razini utjecaja demografskih kretanja i struktura na održivost obrazovne funkcije. Spevec i Vuk (2012) statističkom analizom demografskih podataka istražuju vezu demografskih resursa i potencijala (izraženih indeksom demografskih resursa) i organizacije primarnoga obrazovanja u Krapinsko-zagorskoj županiji. Rad istražuje moguću redukciju mreže osnovnih škola navedene županije zbog utvrđenih nepovoljnih demografskih procesa i struktura u velikom broju jedinica lokalne uprave i samouprave te posljedično upitne mogućnosti jednakih obrazovnih prilika i složene radne uvjete nastavnika geografije. Jedan su od rezultata toga rada i dva vrlo važna indeksa te jedna tipologija: indeks stručne iskorištenosti nastavnika geografije, indeks opterećenosti nastavnika geografije te tipologija osnovnih škola Krapinsko-zagorske županije s aspekta nastavnika geografije. Vuk i Vranković (2016) također pišu o

the author determined a possible connection between the frequency of using certain methods of work and the relatively poor completion of tasks with graphical attachments in relation to the tasks in which graphical attachments were not an integral part. Grofelnik and Pap (2013) and Vranković et al. (2018; 2019) also discussed the achievements of students.

Conditions and Mutual Influences of Education and Space

Conditions that affect the spatial and functional organization of education and mutual influences on (geographical) education and space are relatively new topics and objects of research in educational geography, but the interrelation of the education system or school, as one of its physical manifestations, and the space that surrounds it is constant and strong. “For example, changing the dynamics and structure of the population (object of demographic geography research) conditions the strengthening or weakening of the educational function which creates a cause-and-effect relationship with the role of settlements in space (an object of research in settlement geography, urban and rural geography), spatial planning, and regional development.” (Curić and Vuk, 2013, 168).

The researchers discussed the conditions affecting the organization of education, within the framework of educational geography mostly at the level of the influence of demographic trends and structures on the sustainability of educational functions. Spevec and Vuk (2012) investigated the relationship between demographic resources and potentials (expressed by the index of demographic resources) and the organization of primary education in Krapina-Zagorje County using a statistical analysis of demographic data. The paper investigates the possible reduction of the primary school network in the county due to the identified unfavorable demographic processes and structures in a large number of local government units and the consequent questionable opportunities for equal educational opportunities and complex working conditions for geography teachers. Some of the results of this paper are two very important indices and one typology: the index of professional utilization of geography teachers, the index of the workload of geography teachers and the typology of primary schools in Krapina-Zagorje County from the aspect of geography teachers. Vuk and Vranković (2016) also discussed the im-

utjecaju demografskih procesa na održivost obrazovne funkcije, ovaj put u Splitsko-dalmatinskoj županiji, dok Braičić i Netoušek (2018) te Braičić (2021) pišu o povezanosti demografskih kretanja i obrazovne funkcije u Istri i Sisačko-moslavačkoj županiji. Druga objavljena doktorska disertacija iz discipline metodika geografije i grane edukacijska geografija tematski se veže na utjecaj demografskih kretanja na obrazovnu funkciju. U radu *Geografski aspekti razvoja mreže osnovnih škola u Hrvatskoj* (Vranković, 2017) istražuju se geografska obilježja upisnih područja osnovnih škola u Republici Hrvatskoj i njihov utjecaj na oblikovanje postojeće mreže osnovnih škola. Najveći naglasak stavljen je na demografska obilježja upisnih područja, a rad je rezultirao važnom tipologijom upisnih područja osnovnih škola u Republici Hrvatskoj s obzirom na održivost obrazovne funkcije.

Dva rada svrstana u ovu cjelinu, a koji se primarno ne bave utjecajem demografskih obilježja, jesu rad Valožića i dr. (2012) te Ivića i dr. (2020). Važno je spomenuti kako prvi navedeni rad u disciplinu edukacijske geografije i metodike geografije uvodi nove računalne metode prostornih analiza. Autori primjenom skupova točaka kao načina grafičkoga prikazivanja utvrđuju brojne nelogičnosti i prostorne konflikte unutar mreže upisnih područja osnovnih škola Grada Zagreba zbog utvrđenih preklapanja, ali i nepodudaranja granica upisnih područja s drugim administrativnim granicama poput gradskih četvrti, naselja, pa i županija. Osim navedenoga autori analiziraju i korištenje i namjenu prostora u blizini osnovnih škola iz kojih mogu proizaći i potencijalne prijetnje. Drugi navedeni rad bavi se korištenjem bicikla u funkciji dnevne cirkulacije učenika na relaciji kuća – škola.

Posljednju tematsku cjelinu znanstvenih radova objavljenih u okviru metodike geografije i edukacijske geografije čine oni koji se bave međusobnim utjecajima na relaciji obrazovanje – prostor. Iako tematski šaroliki, radovi svrstani u ovu skupinu imaju zajednički nazivnik koji se odnosi na utjecaj geografskoga obrazovanja na prostor (posebice na njegovu društvenu sastavnicu), ali i povratnoga utjecaja poglavito društvenoga aspekta prostora na geografsko obrazovanje. Ovdje je važno napomenuti da su ovi radovi tematski bliski i drugim

part of demographic processes on the sustainability of educational functions in Split-Dalmatia County, while Braičić and Netoušek (2018) and Braičić (2021) wrote about the connection between demographic trends and educational functions in Istria and Sisak-Moslavina Counties. The second published doctoral dissertation in the branch of educational geography is thematically related to the impact of demographic trends on educational functions. The paper *Geografski aspekti razvoja mreže osnovnih škola u Hrvatskoj* (Vranković, 2017) explored the geographical features of primary school enrollment areas in the Republic of Croatia and their impact on the design of the existing primary school network. The greatest emphasis was placed on the demographic characteristics of enrollment areas, and the paper presented a significant typology of primary school enrollment areas in the Republic of Croatia with regard to the sustainability of educational functions.

Two papers classified in this unit, which do not primarily deal with the influence of demographic characteristics, are Valožić et al. (2012) and Ivić et al. (2020). It is important to note that the first paper introduced new computer methods of spatial analysis into the discipline of educational geography and teaching methodology of geography. Using sets of points as a manner of graphical representation, the authors identified numerous illogicalities and spatial conflicts within the network of enrollment areas of primary schools in the City of Zagreb due to established overlaps, and also a discrepancy of enrollment areas with other administrative boundaries such as city districts, settlements, and even counties. Moreover, the authors analyzed the use and purpose of space near primary schools from which potential issues could arise. The second paper dealt with the use of bicycles for commuting to school on the part of students.

The last thematic unit of scientific papers published within the framework of teaching methodology of geography and educational geography consists of those that deal with mutual influences on education and space. Although thematically-diverse, the works classified in this group have a common denominator that refers to the impact of geographical education on space (especially its social component), and also the reciprocal impact of the mainly social aspect of space on geographical education. It is important to note here that these papers are thematically closely-related to other units analyzed in this paper but, due to the crucial influence

cjelinama analiziranim u ovom radu, ali su zbog presudna utjecaja društvenih i prostornih odnosa svrstani u ovu cjelinu. Prvi rad koji treba spomenuti jest Rogličev (1974). U duhu snažnih prostornih i društvenih promjena toga vremena, uzrokovanih ponajprije naglim razvojem prometa i tehnologije, autor upozorava na potrebu pozicioniranja nastavnoga predmeta geografije kao jednoga od nositelja procesa pripreme učenika na život i rad u globaliziranom svijetu. U tekstu, izrazito pozitivno toniranu prema procesu globalizacije, ističe se važnost geografskoga obrazovanja i nastave geografije. „Geografsko znanje hrani humani optimizam i radnu odlučnost da se upozna i razvija ono što nas valorizira u globalnoj zajednici... U praktičnom životu geografija vrijedi prema tome, koliko se odrazi u odgoju globalnog građanina, tj. prema ugledu koji postiže u nastavi.” (Roglič, 1974, 58). O važnosti globalnoga učenja i obrazovanja piše i Braičić (2012). Uz teorijske postavke tzv. globalnoga učenja i njegove pozitivne učinke na pripremu učenika za život u globaliziranom svijetu autor iznosi i rezultate ankete kojom su ispitani stavovi učenika i nastavnika o procesu globalizacije. Činjenici da su teme sprege globaliziranoga društva i nastave geografije izrazito jake svjedoče još tri rada koja problematiziraju taj odnos. Husanović-Pejnović (1996) naglašava izrazitu važnost globalnih tema u nastavi geografije, osobito poticanja razumijevanja i tolerancije među narodima u kontekstu učenika kojima su „traumatične posljedice rata u individualnoj i kolektivnoj svijesti” (Husanović-Pejnović, 1996, 484). Desetljeće kasnije Pejnović (2008) analizira ulogu geografije u osnovnoškolskom i srednjoškolskom sustavu Republike Hrvatske te upućuje na važnu ulogu geografije kao mosne znanosti u kontekstu suvremenoga trenda znanstvene interdisciplinarnosti i pitanja globalizacijskih procesa te pojave tzv. održivoga razvoja, a Braičić i Matas (2008) promatraju nastavu geografije između lokalnih i globalnih zahtjeva.

U razdoblju sedamdesetih godina 20. st. važno je spomenuti i rad Vreska (1974). Iako navedeni rad nije metodičke prirode, autor koristi proces razvoja mreže osnovnih škola kao indikator prostorne distribucije stanovništva Zagreba. Na taj način upućuje na jaku spregu razvoja obrazovne funkcije

of social and spatial relations, they are classified in this unit. The first paper that is important to mention is that of Roglič (1974). In the spirit of strong spatial and social changes of the time, caused primarily by the rapid development of transport and technology, the author stated that the subject of geography should be one of the bearers of the process of preparing students for life and work in a globalized world. The text, which views the process of globalization in a positive light, emphasized the importance of geographical education and teaching geography. “Geographical knowledge feeds human optimism and the determination to get to know and develop that which valorizes us in the global community. . . In practical life, the worth of geography is reflected in the education of the global citizen, i.e. the reputation it achieves in teaching.” (Roglič, 1974, 58). Braičić (2012) also wrote about the importance of global learning and education. In addition to the theoretical settings of so-called global learning and its positive effects on preparing students for life in a globalized world, the author also presented the results of a survey that examined the attitudes of students and teachers about the process of globalization. The fact that the connection between the topics of a globalized society and the teaching of geography was extremely strong is evidenced by three other papers that deal with this relationship. Husanović-Pejnović (1996) emphasized the extreme importance of global topics in the teaching of geography, especially the promotion of understanding and tolerance among peoples in the context of students who have “traumatic consequences of war in their individual and collective consciousness” (Husanović-Pejnović, 1996, 484). A decade later, Pejnović (2008) analyzed the role of geography in the primary and secondary school system of the Republic of Croatia and discussed the important role of geography as a bridge science in the context of the modern trend of scientific interdisciplinarity and issues of globalization, as well as the appearance of so-called sustainable development. Braičić and Matas (2008) observed the teaching of geography, comparing and contrasting local and global requirements.

During the 1970s, it is important to mention the paper by Vresk (1974). Although this paper is not methodological in nature, the author used the process of developing a network of primary schools as an indicator of the spatial distribution of the population of the City of Zagreb. In this way, they indicated a strong link

je i promjena što se događaju u prostoru, osobito onom urbanom i urbaniziranom. Matas (2000) u svom radu analizira utjecaj sustava izobrazbe učitelja i nastavnika na razvoj školske mreže te prostornoga i geografskoga razvoja te zaključuje da su, uz druge čimbenike, promjene u izobrazbi učitelja na određen način utjecale na školsku mrežu. Uz navedene zaključke autor apelira i na potrebu za većim mogućnostima dvopredmetnoga obrazovanja nastavnika. Izrazito važan rad Curića i Vuk (2013) *Metodika geografije u sustavu odgoja i obrazovanja* analizira poziciju metodike geografije u sustavima višega reda, od sustava znanosti preko obrazovnoga sustava koji se bavi budućim nastavnicima geografije do sustava profesionalnoga usavršavanja zaposlenih nastavnika i učitelja. Navedeni rad izrazito je važna polazna točka svakoga istraživanja u okviru metodike geografije i edukacijske geografije jer pobliže određuje metodiku kao znanstvenu disciplinu i utjecaj njezinih rezultata i spoznaja na čitav sustav, a posredno i na društvo. Koristeći se razmjerno velikim brojem metoda, autori donose svojevrsnu rekapitulaciju i određenje metodike geografije kao znanstvene discipline i njezina znanstvenoga i društvenoga doprinosa. Curić (2005) se također kritički osvrće na metodologiju izrade nacionalnoga obrazovnog standarda i upozorava na nepravilnu metodičku terminologiju koja se koristi u službenim dokumentima. Osim problema metodologije autor ističe da nacionalni obrazovni standard ide u smjeru smanjivanja autonomije nastavnika što se protivi suvremenim metodičkim spoznajama. Sastavni dio navedenoga rada jest i službeno očitovanje Geografskoga odsjeka Prirodoslovno-matematičkoga fakulteta u Zagrebu. O refleksiji opće javnosti na geografiju kao znanost i nastavni predmet pišu Tandarić i Tekić (2013). Analizirajući rezultate ankete provedene na uzorku od 1078 osoba iz cijele Hrvatske, autori zaključuju da građani geografiju najčešće svrstavaju u područje interdisciplinarnih i prirodnih znanosti, a rjeđe u područje društvenih znanosti. Pozitivni stavovi prema nastavnom predmetu mogu se iščitati iz ocjena opće javnosti o povećanju satnice nastavnoga predmeta, korisnosti nastavnoga predmeta te potrebi za nastavom geografije u strukovnim školama.

between the development of educational functions and the changes that are taking place in the space, especially urban and urbanized space. In his paper, Matas (2000) analyzed the impact of the teacher education system on the development of the school network and spatial and geographical development, and concluded that, among other factors, changes in teacher education affected the school network in some way. In addition to the aforementioned conclusions, the author appealed for greater opportunities for two-subject teacher education. The extremely important paper of Curić and Vuk (2013), *Metodika geografije u sustavu odgoja i obrazovanja*, analyzed the position of the teaching methodology of geography in higher order systems: the science system, the education system for future geography teachers, and the system of professional development of employed teachers. This paper is an extremely important starting point for any research in the field of teaching methodology of geography and educational geography because it specifies the teaching methodology of geography as a scientific discipline and the impact of its results and knowledge on the whole system and, indirectly, on society. Using a relatively large number of methods, the authors performed a kind of recapitulation and determination of the teaching methodology of geography as a scientific discipline and its scientific and social contribution. Curić (2005) also critically reviewed the methodology of drafting the national educational standard and noted incorrect methodological terminology used in official documentation. In addition to the problem of methodology, the author showed that the national educational standard reduces the autonomy of teachers, which is contrary to modern methodological practices. An integral part of this paper is the official statement of the Department of Geography, Faculty of Science in Zagreb. Tandarić and Tekić (2013) wrote about the reflection of the general public on geography as a science and a subject. Analyzing the results of a survey conducted on a sample of 1,078 people from all over Croatia, the authors concluded that citizens most often classify geography in the field of interdisciplinary and natural sciences, and less often in the field of social sciences. Positive attitudes towards geography can be seen in the assessments of the general public about the increase in the number of classes of the subject, its usefulness, and the need for geography classes in vocational schools.

Zaključak

Opseg radova u okviru metodike geografije i edukacijske geografije te primarni objekti istraživanja i primijenjene metodologije potvrđuju već iznesenu tvrdnju da se ova razmjerno mlada znanstvena disciplina nalazi na prijelazu iz druge u treću fazu razvoja znanosti te da se sve više etablira kao samostalna znanstvena disciplina unutar znanstvenoga polja geografije. S obzirom na dostupne spoznaje o brojnim aspektima geografskoga obrazovanja i formiranje početnih teorija možemo je svrstati i u treću fazu. Štoviše, tematskom analizom sadržaja navedenih radova, osobito u posljednjem desetljeću, može se uočiti i daljnji razvoj prema formiranju edukacijske geografije kao zasebne znanstvene grane s pripadajućim disciplinama i subdisciplinama. U prilog toj činjenici ide i postupna promjena tematske paradigme kako se žarište interesa posljednjih godina više pomiče prema temama učeničkih postignuća i obrazovne funkcije u prostoru. Jasno, utvrđeno kvalitativno i kvantitativno stanje znanstvene produkcije u nekim tematskim područjima i objektima istraživanja te predloženim subdisciplinama upućuju na potrebu daljnjih istraživanja i razvoja da bi takva stremljenja našla čvrsto uporište u korpusu radova ove discipline. Prije svega se to odnosi na razmjerno ograničen broj radova u okviru predlagane subdiscipline neformalnoga i informalnoga geografskog učenja te, ako govorimo o elementima kurikulumu kao važnim objektima istraživanja, korpusom radova koji se primarno bave ishodima te selekcijom i transferom znanstvenih spoznaja u postojan sustav geografskih znanja i vještina. Uz navedeno je primjetan i ograničen broj metodoloških metodičkih radova te znatna orijentiranost radova ove discipline na prikupljanje podataka metodom ankete. Unatoč iznesenim činjenicama jasan je trend razvoja i proširivanja znanstvenih spoznaja i u navedenim područjima istraživanja. Taj trend samo je nastavak neprekinuta trenda kvantitativnoga i kvalitativnoga razvoja discipline koji je osobito značajan u prvim dvama desetljećima 21. st. Ne čudi stoga činjenica da je vrijeme osporavanja znanstvenosti ove specifične discipline s naglašenim praktičnim aspektom, kao i podjela geografije na onu znan-

Conclusion

The scope of papers within the teaching methodology of geography and educational geography and the primary objects of research and applied methodology confirms the previously-stated claim that this relatively young scientific discipline is transitioning from the second to the third phase of scientific development and is becoming increasingly established as an independent scientific discipline within the field of geography. Given the available knowledge about many aspects of geographical education and the formation of initial theories, we can tentatively put it in the third phase. Moreover, the thematic analysis of the content of relevant papers, especially in the last decade, can be seen in the further development towards the formation of educational geography as a separate branch of science with associated disciplines and sub-disciplines. This fact is supported by the gradual change of the thematic paradigm as the focus of interest has shifted more towards the topics of student achievement and educational functions in recent years. Clearly, the established qualitative and quantitative state of scientific production in certain thematic areas, research objects, and proposed sub-disciplines indicate the need for further research and development in order for such aspirations to find a firm foothold in the corpus of works of this discipline. First, this refers to the relatively limited number of papers within the proposed sub-discipline of informal geographical education and, when it comes to curriculum elements as important research objects, the corpus of papers primarily dealing with outcomes and selection and transfer of scientific knowledge into a consistent system of geographical knowledge and skills. Moreover, the limited number of methodological papers is noticeable, as well as the significant orientation of papers in this discipline toward data collection using the survey method. Despite the presented facts, there is a clear trend of development and expansion of scientific knowledge within the aforementioned areas of research. This trend is just a continuation of the trend of quantitative and qualitative development of the discipline, which is especially significant in the first two decades of the 21st century. It is not surprising, therefore, that the time of challenging the scientificity of this specific discipline with a pronounced praxeological aspect, as well

stvenu i školsku, već davno iza nas. Kvalitativno analizirajući velik dio korpusa radova metodike geografije i edukacijske geografije u Hrvatskoj i znanstvenih spoznaja koje iznose, mogu se nazreti obrisi najznačajnijih problema nastave geografije u Hrvatskoj, odnosa na relaciji (geografsko) obrazovanje – prostor te izazova vezanih za ljudske potencijale i prostornu organizaciju obrazovne funkcije. Velik broj radova, od sredine 20. st. do danas, problematizirao je zastarjele pristupe odabira nastavnih sadržaja, strategija, metoda i oblika rada koji su uvijek zaostajali za duhom vremena i najrazvijenijim državama svijeta, koje su nam često bile uzori. U tom se smislu apeliralo na izmjenu Nastavnoga plana i programa, reformiranje nacionalnoga kurikulumu za osnovne škole i gimnazije, nužnu informatizaciju nastave i učestaliju primjenu sredstava informacijsko-komunikacijskih tehnologija, diversifikaciju i usavršavanje nastavnih metoda i oblika rada u nastavi geografije, osuvremenjenu udžbeničku literaturu, sadržajnu usklađenost udžbenika i školskih geografskih atlasa, veću autonomiju nastavnika i sl. Svi navedeni problemi uočeni u znanstvenim istraživanjima u okviru metodike geografije i edukacijske geografije u posljednjih pedesetak godina doveli su do orijentiranosti nastave geografije u Hrvatskoj na širok spektar činjeničnih znanja, razmjerno slabo motiviranih u kontekstu međudnosa čovjeka i prostora što ga okružuje. Navedeno osobito pokazuju istraživanja koja su se bavila postignućima učenika i analizama rezultata vanjskoga vrednovanja obrazovanja i nastave geografije. Na razini organizacije obrazovne funkcije i nastave geografije također su uočeni brojni problemi poput slabe stručne iskorištenosti i velike opterećenosti nastavnika geografije u demografski sve slabije vitalnim područjima, ali i slabljenja te nestajanja obrazovne funkcije u nekim dijelovima Republike Hrvatske. Recentniji radovi, unatoč navedenom, pokazuju razvoj u smjeru suvremenih znanstvenih i stručnih pristupa nastavi geografije te svijesti o položaju i važnosti geografije u nastavnom i znanstvenom kontekstu. U tom procesu, prema gotovo svim autorima obuhvaćenima ovom analizom, osobito važno ili najvažnije mjesto zauzima nastavnik geografije kao najvažniji nositelj promjena i najvažnija kariku u

as the division of geography into that of science and school, is long behind us. By qualitatively analyzing a large part of the corpus of works of teaching methodology of geography and educational geography in Croatia and the scientific knowledge they present, we can see the outlines of the most significant problems associated with teaching geography in Croatia, the relationship between (geographical) education and space, and challenges related to human resources and spatial organization of education functions. A large number of papers, from the middle of the 20th century to the time of writing, have dealt with outdated approaches to the selection of teaching content, approaches, strategies, methods, and forms of work. In this sense, they called for changes to the curriculum, reform of the national curriculum for primary schools and grammar schools, necessary computerization of teaching and more frequent use of information and communication technologies, diversification and improvement of teaching methods and forms of work in teaching geography, modernized textbooks, content harmonization of textbooks and school geographical atlases, greater autonomy of teachers, etc. All these problems identified by scientific research in the field of teaching methodology of geography and educational geography in the last fifty years have oriented geography teaching in Croatia toward a wide range of factual knowledge, which is relatively-poorly motivated in the context of human relations and space. This is especially shown by research that has dealt with student achievement and analysis of the results of external evaluation of education and the teaching of geography. At the level of organization of educational functions and teaching of geography, numerous problems have also been identified, such as low professional utilization and high workload of geography teachers in demographically less-vital areas, and also the weakening and/or disappearance of educational functions in some parts of Croatia. More recent works, despite this, show development in the direction of modern scientific and professional approaches to teaching geography and awareness of the state and importance of geography in the teaching and scientific contexts. In this process, according to almost all authors included in this analysis, a particularly important (or the most important) place is occupied by the geography teacher, as the most important bearer of change and the most important link

lancu ostvarivanja zadanih ciljeva. Sve teorijske i izvedbene smjernice za uspješnu nastavu geografije i održivost obrazovne funkcije u prostoru padaju u vodu bez motivirana, stručno i metodički pripremljena, svjesna, hrabra i moralna pojedinca koji svojim pristupom inspirira i motivira učenika za vođeno i samostalno otkrivanje njemu još nepoznatih spoznaja o prostoru koji ga okružuje.

in the chain of achieving goals. All theoretical and praxeological guidelines for the successful teaching of geography and sustainability of educational functions are doomed to be lost without a motivated, professionally and methodically prepared, conscious, courageous, and moral individual who inspires and motivates students to learn about the wonders of the world around us.

Literatura Literature

- Balog, Ž., 1996: Geografija u sustavu srednjoškolskog obrazovanja u Republici Hrvatskoj, u: Pepeonik, Z. (ur.): *Zbornik radova I. hrvatskog geografskog kongresa: Geografija u funkciji razvoja Hrvatske*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 469-476.
- Braičić, Z., 2012: Global Learning or Education: a Challenge to Contemporary Geography Teaching, *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje* 14 (1), 165-185.
- Braičić, Z., Matas, M., 2008: Nastava geografije između globalnih i nacionalnih - lokalnih zahtjeva odgoja i obrazovanja, u: Matas, M., Šerbetar, I., Braičić, Z., Tominac, A. (ur.): *Odgoj i obrazovanje između lokalnog i globalnog*, Učiteljski fakultet, Zagreb, 113-125.
- Braičić, Z., 2021: The Influence of Demogeographic Development on Spatial Contents and Models of Primary Education in Istria, *Ekonomika istraživanja* 34 (1), 21-38, DOI: 10.1080/1331677X.2020.1751672.
- Braičić, Z., Netoušek, D., 2018: Prostorna organizacija osnovnog školstva Sisačko-moslavačke županije u kontekstu suvremenih demografskih kretanja, u: Prskalo, I., Braičić, Z., Badrić, M. (ur.): *Zbornik radova 17. Dani Mate Demarina "Odgoj i obrazovanje - budućnost civilizacije"*, Učiteljski fakultet, Petrinja, 191-201.
- Brazda, M., 1977: *Metode rada s audiovizualnim sredstvima u nastavi zemljopisa*, Školska knjiga, Zagreb.
- Brazda, M., 1987: Problemi geografske nastave s osvrtom na sadržaje i koncepciju "nove generacije školskih udžbenika" u SR Hrvatskoj i Jugoslaviji, *Hrvatski geografski glasnik* 49 (1), 125-127.
- Brazda, M., 1985: *Terenski rad i ekskurzije u nastavi geografije*, Školska knjiga, Zagreb.
- Brkić-Vejmelka, 2005: Značenje visokoškolskog geografskog obrazovanja i metodička pripremljenost studenata za nastavnički rad, *Geoadria* 10 (1), 105-113.
- Brkić-Vejmelka, 2000: Towards Some New Methods in Teaching Geography, *Geoadria* 5 (1), 121-128.
- Brkić-Vejmelka, Pejdo, A., Segurić, N., 2018: Sustainable Development from the Perspective of Geography Education, *European Journal of Geography* 9 (1), 121-132.
- Brkić-Vejmelka, Mamut, M., Pejdo, A., 2020: Geographers for Geography: learning by doing, *Journal of Research and Didactics in Geography* 9 (1), 73-79, DOI: 10.4458/3092002.
- Crkvenčić, I., 2007: Hrvatska geografija: kako se razvijala i kuda ide?, u: Bajs, Lj., Čelant-Hromatko, J., Jakovčić, M., Maradin, M., Prelogović, V., Vuk, R. (ur.): *Zbornik radova 4. hrvatskog geografskog kongresa*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 23-45.
- Curić, Z., 2005: Kritika terminologije i metodologije izrade nacionalnog obrazovnog standarda, *Metodika* 6 (10), 74-85.
- Curić, Z., 2001: Multimedija u nastavi geografije, *Metodika* 2 (2-3), 251-256.
- Curić, Z., 2000: Suvremeni koncept školske geografije, u: Pejnović, D. (ur.): *2. hrvatski geografski kongres*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 53-61.
- Curić, Z., 2003: Prilog koncepciji metodičkog priručnika za nastavnike zemljopisa (na primjeru priručnika za 8. razred), *Metodika* 4 (7), 211-223.
- Curić, Z., Vuk, R., 2013: Metodika geografije u sustavu odgoja i obrazovanja, u: Milanović, D., Bežen, A., Domović, V. (ur.): *Metodike u suvremenom odgojno-obrazovnom sustavu*, Akademija odgojno-obrazovnih znanosti Hrvatske, Zagreb, 165-197.
- Curić, Z., Vuk, R., 2005: Udžbenici zemljopisa u osnovnoj školi, u: Toskić, A. (ur.): *3. hrvatski geografski kongres*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 118-133.
- Curić, Z., Vuk, R., Jakovčić, M., 2007: Kurikulum geografije za osnovno obrazovanje u 11 europskih država - komparativna analiza, *Metodika* 8 (15), 444-466.
- Curić, Z., Vuk, R., Milić, V., 2007: Ljudski potencijali u nastavi geografije u osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske, u: Bajs, L. (ur.): *Zbornik radova Četvrtog hrvatskog geografskog kongresa*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 107-127.
- Cvitanović, A., 1976: Metodsko-didaktički koncept školskog zemljopisnog atlasa, u: Mastilo, N. (ur.): *Zbornik radova Simpozijuma o didaktičkim i metodskim problemima nastave geografije u SFRJ*, Geografsko društvo Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 185-207.
- Glasnović Horvat, M., Curić, Z., 2003: Verbalne metode u nastavi geografije, *Metodika* 4 (6), 96-110
- Grofelnik, H., Pap, I., 2013: Ovladanost trajnim kartografskim znanjima i vještinama gimnazijalaca nakon osnovne škole, *Kartografija i geoinformacije* 12 (19), 86-102
- Husanović-Pejnović, D., 1996: Geografsko obrazovanje u funkciji razvoja nacionalnog i globalnog identiteta kao elemenata uravnoteženog odgoja, u: Pepeonik, Z. (ur.): *Zbornik radova I. hrvatskog geografskog kongresa: Geografija u funkciji razvoja Hrvatske*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 483-492.
- Ivić, I., Jakovčić, M., Vuk, R., 2020: Bici-klistički promet u funkciji dnevne cirkulacije srednjoškolaca: primjer upravnog grada Đakova, *Pannoniana* 4 (1), 155-176.

- Krželj, B., 1987: *Korelacija geografije s ostalim nastavnim predmetima*, Školska knjiga, Zagreb
- Lorger, M., Braičić, Z., 2019: Orijentacijsko trčanje u funkciji interdisciplinarnosti u nastavi: stanje i perspektive, *Croatian Journal of Education - Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje* 21 (1), 61-78, DOI:10.15516/cje.v21i0.3545.
- Malkoč, I., 1981: *Programirana nastava geografije*, Školska knjiga, Zagreb.
- Malkoč, I., 1996: Određivanje pravokutnih koordinata točaka na topografskim kartama u nastavi geografije, in: Pepeonik, Z. (eds.): *Zbornik radova I. hrvatskog geografskog kongresa: Geografija u funkciji razvoja Hrvatske*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 524-536.
- Matas, M., 1989: Promjene plana i programa nastave zemljopisa, *Hrvatski geografski glasnik* 51 (1), 107-128.
- Matas, M., 2000: Izobrazba učitelja kao čimbenik školske mreže te prostornog i geografskog razvoja Republike Hrvatske, in: Pejnović, D. (eds.): *Zbornik radova 2. hrvatskog geografskog kongresa*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 317-327.
- Matas, M., 1998: *Metodika nastave geografije*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb.
- Mrdenović, M., 1987: Zemljopis u nastavnim planovima i programima, *Hrvatski geografski glasnik* 49 (1), 127-136.
- Mrdenović, M., 1976: Didaktičko značenje i organizacija valorizacije nastavnog programa zemljopisa u osnovnoj školi, in: Mastilo, N. (eds.): *Zbornik radova Simpozijuma o didaktičkim i metodskim problemima nastave geografije u SFRJ*, Geografsko društvo Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 55-59.
- Pejnović, D., 1987: Različitost nastavnih planova geografije na našim sveučilištima i njihove praktične konotacije, *Hrvatski geografski glasnik* 49 (1), 136-153.
- Pejnović, D., 2008: Uloga geografije u srednjoškolskom i osnovnoškolskom obrazovanju u Hrvatskoj, in: Popović, S. (eds.): *Hrvatsko školstvo, sadašnje stanje i vizije razvoja*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 107-115.
- Roglić, J., 1974: Globalni aspekt u nastavi geografije, in: *Zbornik radova IX. Kongresa geografa Jugoslavije*, Geografsko društvo Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 53-59.
- Spevec, D., Vuk, R., 2012: Demografski resursi i potencijali te organizacija primarnog obrazovanja u Krapinsko-zagorskoj županiji, *Hrvatski geografski glasnik* 74 (1), 187-212.
- Svilan, D., Pejdo, A., Brkić-Vejmelka, J., 2021: Stavovi nastavnika geografije o radu s učenicima s teškoćama u razvoju, *Metodički ogledi* 28 (1), 191-216.
- Šterc, S., 1990: *Grafičke metode u nastavi*, Školska knjiga, Zagreb.
- Tandarić, N., Tekić, I., 2013: Percepcija geografije kao znanosti i školskog predmeta, *Hrvatski geografski glasnik* 75 (2), 101-120.
- Valožić, L., Radeljak, P., Živković, R., 2012: Prostorna analiza upisnih područja Grada Zagreba, *Hrvatski geografski glasnik* 74 (2), 27-51.
- Vranković, B., 2014: Nastavne metode i postignuća učenika 8. razreda u zadatcima uz grafičke priloge, *Acta Geographica Croatica* 39 (1), 77-98.
- Vranković, B., 2017: *Geografski aspekt razvoja mreže osnovnih škola u Republici Hrvatskoj*, Doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Zagreb.
- Vranković, B., Vuk, R., Šiljković, Ž., 2011: Vanjsko vrednovanje postignuća učenika 8. razreda iz domene opća geografija, *Hrvatski geografski glasnik* 73 (1), 271-289.
- Vranković, B., Vuk, R., Šiljković, Ž., 2011: *Kvalitativna analiza ispita vanjskog vrednovanja obrazovnih postignuća učenika osmih razreda provedenih 2008. godine: geografija i integracija nastavnih sadržaja iz geografije i povijesti*, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb.
- Vranković, B., Vuk, R., Curić, Z., 2019: Trends in Evaluation of Geographic Knowledge and Skills in the Republic of Croatia, u: Apostolovska T. (ur.): *Proceedings International Scientific Symposium New Trends in Geography*, October 3 - 4, Macedonian Geographical Society, Ohrid, 423-433.
- Vranković, B., Vuk, R., Tretinjak, I., 2018: Ispitivanje viših kognitivnih razina u ispitima državne mature u republici hrvatskoj - primjer ispita iz geografije, u: Dedić Bukvić, E., Bjelan-Guska, S. (ur.): *Zbornik radova sa 2. međunarodne znanstveno-stručne konferencije „Ka novim iskoracima u odgoju i obrazovanju“ održane u Sarajevu 05. i 06. oktobra / listopada 2018. godine*, Filozofski fakultet univerziteta u Sarajevu, Odsjek za pedagogiju, Sarajevo, 467-485.
- Vresk, M., 1976: The Development of Primary Schools as an Indicator of the Spatial Distribution of the Population Zagreb, *Geographical papers* 3 (1).
- Vučenić, I., Župančić, Ž., 1996: Dvojezična nastava geografije u jezičnim gimnazijama, u: Pepeonik, Z. (ur.): *Zbornik radova I. hrvatskog geografskog kongresa: Geografija u funkciji razvoja Hrvatske*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 492-501.
- Vuk, R., 2012: *Obrazovni resursi i ljudski potencijali u nastavi geografije u osnovnim školama Središnje Hrvatske*, Doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Zagreb.
- Vuk, R., Curić, Z., 2011: Geografska imena u nastavi geografije u osnovnim i srednjim školama, u: Škaričić, V., Faričić, J. (ur.): *Zbornik radova s Prvog nacionalnog znanstvenog savjetovanja o geografskim imenima*, Sveučilište u Zadru, Zadar, 93-103.
- Vuk, R., Curić, Z., Jakovčić, M., 2008: Komparativna analiza programskih dokumenata RH, Slovenije i BiH na primjeru analize pristupa u regionalnoj geografiji Europe, u: Spahić, M. (ur.): *Zbornik 2. kongresa geografa Bosne i Hercegovine*, Geografsko društvo Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1-13.
- Vuk, R., Jakovčić, M., Curić, Z., 2011: The role of Croatian geographical society in training and professional development of teachers of geography, u: Whewell, C., Brooks, C., Butt, G., Thurston, A. (ur.): *Curriculum making in geography*, Institute of Education, University of London, International Geographical Union, London, 231-238.
- Vuk, R., Vranković, B., 2009: Obrazovna postignuća učenika 8. razreda iz geografije u šk.god. 2007./2008. i stavovi profesora geografije o poučavanju geografskih vještina, *Metodika* 10 (2), 354-370.
- Vuk, R., Vranković, B., 2016: Utjecaj demografskih procesa na organizaciju primarnog obrazovanja u Splitsko-dalmatinskoj županiji, Školski vjesnik: časopis za pedagoška i školska pitanja 65, 287-300.
- Vuk, R., Vranković, B., 2013: Uloga geografskih visokoškolskih institucija u profesionalnom razvoju učitelja i po-

Izvori
Sources

boljšanju učeničkih postignuća – studija slučaja, u: Hicela, I., Tomaš, S. (ur.): *Sveučilište u profesionalnom usavršavanju učitelja u osnovnoj školi*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 19-20.

Vuk, R., Vranković, B., Orešić, D., 2015: *Geografija na državnoj maturi (2010.-2012.) – analize i preporuke*, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb.

Vuk, R., Vranković, B., Šiljković, Ž., 2012: Postignuća učenika iz geografije na ispitima vanjskog vrednovanja i percepcija učenika o geografiji kao nastavnom predmetu, *Hrvatski geografski glasnik* 74 (1), 213-229.

Narodne novine (NN), 2009: Pravilnik o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_09_118_2929.html

Narodne novine (NN), 2018: Zakon o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_12_116_2288.html

Autori
Authors

Ivan Ivić
mag. geogr. i mag. educ. geogr., asistent, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek, Marulićev trg 19/II, 10 000 Zagreb, Hrvatska
iivic@geog.pmf.hr

Ružica Vuk
doc. dr. sc., Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek, Marulićev trg 19/II, 10 000 Zagreb, Hrvatska
rvuk@geog.pmf.hr